

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Klienti v péči kurátora pro děti a mládež

Bakalářská práce

Autor: Klára Šejnová, DiS.
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru
Vedoucí práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.
Oponent práce: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Hradec Králové

2020

Zadání bakalářské práce

Autor:	Klára Šejnová, DiS.
Studium:	P17K0242
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální komunikace v neziskovém sektoru
Název bakalářské práce:	Klienti v péči kurátora pro děti a mládež
Název bakalářské práce AJ:	Curator custody clients for children and youth

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce vymezuje činnost kurátora pro děti a mládež a jeho zařazení v systému sociálně - právní ochrany dětí. Dále specifikuje rizikovou mládež, na kterou se činnost kurátora zaměřuje a v souvislosti s cílovou klientelou se část práce věnuje také síti souvisejících služeb. Empirická část mapuje práci kurátora s konkrétními typy klientů.

NOVOTNÁ, Věra. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ?2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. Rizikové a antisociální chování v adolescenci. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 147 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4042-3. JEDLIČKA, Richard a kol. Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence. Vydání 1. Praha: Grada, 2015. 544 stran. Psyché. ISBN 978-80-247-5447-5. CIKLOVÁ, Kateřina. Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: rádce školního metodika prevence. 2. vydání. [Ostrava]: EconomPress, 2016. 207 stran. ISBN 978-80-905065-9-6. GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

Garantující pracoviště:	Katedra sociální patologie a sociologie, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.
Oponent:	doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.
Datum zadání závěrečné práce:	13.2.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucího práce prof. PhDr. Blahoslava Krause, CSc. a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Přelouči dne 30. 4. 2020

Klára Šejnová

Anotace

ŠEJNOVÁ, Klára. *Klienti v péči kurátora pro děti a mládež*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 59 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zaměřuje na téma kurátor pro děti a mládež a jeho klienty. V teoretické části popisuje konkrétní náplň práce kurátora a legislativu, kterou se řídí. Dále jsou v práci popsány témata jako riziková a problémová mládež, problémové a rizikové chování, rizikové faktory ovlivňující toto chování a konkrétní druhy rizikového chování. Teoretická část je také věnována síti pomáhajících služeb, protože je důležité upozornit na nutnost spolupráce více institucí při řešení problémových situací dětí a mládeže. Empirické šetření odhaluje konkrétní rizikové faktory, které ovlivňují problémové chování u konkrétních 5 pěti klientů.

Klíčová slova: kurátor pro děti a mládež, riziková mládež, problémová mládež, rizikové chování, problémové chování, rizikové faktory

Annotation

ŠEJNOVÁ, Klára. *Clients in the care of the curator for children and youth*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020. 59 pp. Bachelor thesis.

The subject of this bachelor's thesis is a child curator and his clients. The theory deals with specific content of a child curator's job and its legislation. The theory also deals with high-risk and troubled young people, their bad behaviour, high-risk factors influencing the bad behaviour and different types of bad behaviour. The theory deals with necessity for different institutions to cooperate when dealing with troubled young people. Empirical research shows particular high-risk factors which have influenced bad behaviour of 5 observed clients.

Keywords: curator for children and youth, at-risk youth, troubled youth, risk behavior, problem behavior, risk factors

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod	8
1 Kurátor pro děti a mládež	9
1.1 Kurátor pro děti a mládež v rámci sociálně-právní ochrany dětí	9
1.2 Kurátor pro děti a mládež jako sociální pracovník	11
1.3 Konkrétní činnosti a kompetence kurátora pro děti a mládež.....	13
2 Rizikové chování u dětí a mládeže	19
2.1 Děti a mládež.....	19
2.2 Riziková mládež a rizikové chování	20
2.3 Rizikové faktory.....	22
2.4 Vybrané druhy rizikového chování dětí a mládeže.....	30
3 Síť služeb pro klienty kurátora pro děti a mládež	35
4 Výzkumné šetření: shodné faktory ovlivňující rizikové chování.....	40
4.1 Metodologie výzkumu	40
4.2 Analýza dokumentů	42
4.3 Ověření výzkumných otázek.....	52
5 Závěr.....	56
Seznam použité literatury	57

Úvod

Kdo je kurátor pro děti a mládež a jaká je jeho práce? Kdo jsou jeho klienti a s jakými problémy se setkávají a proč? Na tyto otázky by měla alespoň z části odpovědět teoretická část práce. Tu jsem rozdělila na kapitolu o kurátorovi pro děti a mládež, která popisuje náplň jeho práce a také legislativu a principy, kterými se kurátor při své práci musí řídit. Toto považuji za velmi důležité. Jde o pracovníka státní správy, který musí dodržovat zákonem dané hranice. Často zde proto odkazuji na zákon o sociálně-právní ochraně dětí a metodické doporučení MPSV (Ministerstva práce a sociálních věcí).

Další kapitolou této části je rizikové chování u dětí a mládeže. Zde jsem považovala za důležité vymezit pojmy jako dítě a mládež a jejich stručná specifika z hlediska vývojové psychologie. Dále je zde popsána problematika rizikového chování, faktorů, které toto chování ovlivňují a konkrétní druhy rizikového chování, se kterými se kurátor nejčastěji setkává. Tyto konkrétní duhy rizikového chování jsem vybrala na základě vlastních praktických zkušeností.

Kapitolu zaměřující se na síť služeb, které jsou klientům kurátora pro děti a mládež určeny, jsem zařadila proto, abych poukázala na to, že práce s rizikovou mládeží vyžaduje komplexní přístup a spolupráci více specificky zaměřených institucí.

V empirické části práce jsem se pokusila nalézt společné faktory, které mohou problémy klientů způsobovat či ovlivňovat. Pokud lze zjistit, z jakého důvodu se děti chovají „problémově“ nebo „rizikově“, bude možné tomu v rámci možností předcházet a preventivně na vznik těchto faktorů působit.

Tyto faktory jsem se rozhodla zjistit pomocí kvalitativně zaměřeného výzkumného šetření. K tomuto účelu mi byla poskytnuta spisová dokumentace pěti konkrétních klientů kurátora pro děti a mládež.

Téma bakalářské práce jsem vybrala, protože jsem se v praxi často setkala s tím, že laická veřejnost o něm mnoho neví nebo má informace značně zkreslené.

1 Kurátor pro děti a mládež

1.1 Kurátor pro děti a mládež v rámci sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochrana dětí je odvětví veřejného práva. V České republice má své určité poslání, které je spjato s dalšími zákony a mezinárodními dokumenty. Za nejdůležitější je nutné považovat Listinu základních práv a svobod a Úmluvu o právech dítěte. K právním předpisům dále přibývají mezinárodní smlouvy, nařízení Rady Evropské Unie a doporučení Rady Evropy. Výše zmíněné dokumenty, nařízení a doporučení jsou určena pro zdokonalení ochrany dětí, kdy se předpokládá, že s nimi budou příslušné orgány a instituce, především orgány sociálně-právní ochrany dětí, správně nakládat a ve vzájemných souvislostech je dobře aplikovat (Novotná, 2016, s. 9).

V České republice je klíčovou právní normou zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Tento zákon upravuje soubor činností, které směřují k zajištění práva dětí na příznivý vývoj, výchovu a ochranu zájmů. Zákon pamatuje na nejvyšší důležitost rodiny a rodinného prostředí, proto zahrnuje i činnosti, jejichž cílem by mělo být obnovení narušených funkcí rodiny (Matoušek, Pazlarová, 2016, s. 12).

Právě proto, že rodina je považována za nejdůležitější instituci, jsou činnosti, které mohou orgány sociálně-právní ochrany dětí konat, možné pouze v zákonem dovolených případech a za předpokladu, že jsou respektovány základní principy, na kterých je sociálně-právní ochrana dětí postavena. Je nutné respektovat následující:

- Nejdůležitější a hlavní je nejlepší zájem, prospěch a blaho dítěte.
- Ochrana je poskytována všem dětem nerozdílně a bez jakékoliv diskriminace.
- Až na výjimky je sociálně-právní ochrana poskytována bezplatně.
- Sociálně-právní ochrana je zaměřena na děti do 18 let věku.
- Stát odpovídá za ochranu dětí před duševním nebo tělesným násilím a za ochranu jejich zdravého vývoje z fyzického, psychického a mravního hlediska. Dále také odpovídá za respektování práv dítěte, která jsou dána Ústavou, Listinou základních práv a svobod a práv, která vyplývají z mezinárodních závazků ČR. Pokud nejsou práva či vývoj dítěte ohroženy, stát nezasahuje do postavení rodičů jako nositelů rodičovské odpovědnosti a nenahrazuje jejich povinnosti.

- Vůdčím pravidlem je preventivní působení na rodinné vztahy, pokud jsou natolik závažné a narušené, že vyžadují působení veřejné moci. Opatření jsou uspořádána hierarchicky a umožňují volbu nástrojů dle konkrétní situace jedince a podle intenzity jeho ohrožení.
- Důraz je kladen především na prevenci rizikového vývoje dětí a minimalizování důsledků, které sociálně patogenní vlivy způsobují.
- Právo na zvláštní ochranu a pomoc státu mají děti, které jsou dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí či v něm nemohou být ponechány. Tato pomoc a ochrana je státem poskytovaná ve formě náhradní rodinné péče, kdy rodinná výchova má vždy přednost před ústavní výchovou.
- Vždy je nutné brát ohled na souvislosti ve výchově a na etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ dítěte.
- Je nutné v případě osvojení dítěte do ciziny respektovat princip subsidiarity.
- Orgány sociálně-právní ochrany dětí mají povinnost sledovat výkon ústavní nebo ochranné výchovy.
- Cílem sociálně-právní ochrany dětí je sanace rodin. Státními dávkami pěstounské péče je zajištěno hmotné zabezpečení náhradních rodin (Novotná, 2016, s. 9-11).

Vykonavateli sociálně – právní ochrany dětí jsou orgány státu a pověřené osoby. Matoušek (2016, s. 12) také uvádí jisté problémy, které se mohou vyskytovat v současné státem poskytované sociálně – právní ochraně v České republice. Jde např. o rozdělení kompetencí mezi státní správu a samosprávu, chybějící depistáž ohrožených rodin nebo dětí, přetrvávající řešení situace dítěte jeho umístěním do ústavního zařízení, nedostatečné kvalitní průběžné vzdělávání pracovníků, nedostatečná síť služeb pro ohrožené děti a rodiny, nesledování efektu těchto služeb a uvádí také slabou multidisciplinární spolupráci.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí

V České republice je sociálně-právní ochrana dětí poskytována dle § 4 odst. 1. a odst. 2. zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí následujícími specializovanými orgány, jimiž jsou:

- krajské úřady
- obecní úřady obcí s rozšířenou působností (ORP)
- obecní úřady a újezdní úřady

- Ministerstvo práce a sociálních věcí
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně
- Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu
- obce v samostatné působnosti,
- kraje v samostatné působnosti,
- komise pro sociálně-právní ochranu dětí,
- další právnické či fyzické osoby, které jsou výkonem sociálně-právní ochrany Pověřeny (Novotná, 2016, s. 32-33).

1.2 Kurátor pro děti a mládež jako sociální pracovník

Jak uvádí Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež (2016, s. 10), při své práci musí být kurátor primárně sociálním pracovníkem, stejně tak jako i ostatní pracovníci sociálně-právní ochrany dětí. Jejich povinností je prostřednictvím především metod sociální práce usilovat o řešení nepříznivé sociální situace dítěte a jeho rodiny. Z toho následně vyplývají základní principy práce:

- přístup, který je založený na potřebách dítěte;
- participace a zplnomocňování dítěte;
- odpovědnost kurátora za koordinaci případu;
- odpovědnost kurátora za proces, ne za výsledek případu.

Matoušek (2016, s. 45-46) také zdůrazňuje, že pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí, tedy i kurátor, by měli být vybaveni určitými kompetencemi a způsobilostmi sociálního pracovníka. Jako sociální pracovník by měl být pracovník způsobilý:

- identifikovat vlivy, které vyvolávají sociální problémy jednotlivce, skupin lidí, rodiny nebo komunity a určit formy těchto problémů;
- srozumitelně s uživateli komunikovat, přiměřeně se angažovat, společně definovat uživatelské potřeby a následně plánovat intervenci a péči;
- poskytovat služby pro řešení náročných životních situací;
- spolupracovat s ostatními pracovníky ve vlastní organizaci a umět spolupracovat s ostatními odborníky (školní pracovníci, lékaři apod.);
- orientovat se v komunitních a organizačních vazbách a umět je použít a posílit;
- orientovat se v ekonomickém a právním rámci své profese;

- řešit etická a další dilemata své profese.

Dále se Matoušek (2016, s. 46) zaměřuje na konkrétní způsobilost pracovníků sociálně-právní ochrany dětí:

- způsobilost hodnotit vlivy způsobující ohrožení dítěte a míru tohoto ohrožení;
- schopnost hodnocení rodiny z hlediska jejího fungování vůči dítěti – materiální podmínky, výchovné metody rodičů, kvalita vztahů v rodině i vně rodiny;
- schopnost rozpoznat zájem rodičů o dítě;
- hodnocení vlivu výchovného prostředí v ústavním zařízení na vývoj dítěte;
- intervenovat v rodině tak, aby se snížilo nebo eliminovalo existující ohrožení dítěte;
- zprostředkovat dítěti optimální náhradní péči je-li to potřeba;
- minimalizovat nepříznivý vliv rozvodu rodičů na dítě;
- rozpoznat, kdy se klienti pokouší zneužít systém dávek a služeb;
- během práce s mnoho problémovými rodinami pomoci stanovit priority, podpořit vlastní zdroje a případně pomoci se zprostředkováním jiných zdrojů.

Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež (2016, s. 11) dále zdůrazňuje povinnost vycházet a řídit se především principy a metodami sociální práce a výkon dohledových a donucovacích oprávnění co nejvíce ve své práci upozadit.

Je třeba zdůraznit, že práce s rodinou a dětmi by měla být individuální a zaměřená výhradně na klienta, tedy na dítě a jeho rodinu. Práce tedy může být ve všech případech naprosto odlišná. Pörtner (2009, s. 15) ve své knize uvádí: *„Pracovat se zaměřením na osobu znamená nevycházet z představ o tom, jací by lidé měli být, nýbrž z toho, jací jsou, a z toho, jaké jsou jejich možnosti. Pracovat se zaměřením na osobu znamená brát lidi vážně v jejich osobité jedinečnosti, snažit se porozumět jejich způsobu vyjadřování a podporovat je v tom, aby našli své vlastní cesty k přiměřenému zacházení s realitou, samozřejmě v rámci jejich omezených možností.“*

V § 9a odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí je konkrétně uvedeno, že „Opatření sociálně-právní ochrany musí být zvolena tak, aby na sebe navazovala a vzájemně se ovlivňovala. Při výkonu a realizaci opatření mají přednost ta, která zabezpečí řádnou výchovu a příznivý vývoj dítěte v jeho rodinném prostředí a není-li to možné v náhradním rodinném prostředí; při tom se postupuje s využitím metod sociální práce a postupů odpovídajících současným vědeckým poznatkům“ (Novotná, 2016, s. 52).

1.3 Konkrétní činnosti a kompetence kurátora pro děti a mládež

Dle §31 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí je kurátor pro děti a mládež (dále jen „kurátor“) státní zaměstnanec, který je zaměstnáván obcí s rozšířenou působností a je zařazen k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Jeho práce spočívá v provádění takových opatření, které budou směřovat k odstranění, zmírnění nebo zamezení prohlubování či opakování poruch vývoje dítěte po stránce psychické, fyzické i sociální (Novotná, 2016, s. 224).

Kurátor je specializovaný odborný pracovník, který se zaměřuje na děti a mládež vyžadující zvýšenou pozornost, zejména na děti a mládež dle § 6 odst. 1., písm. c, d) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí:

- písm. c) „*teré vedou zahálčivý a nemravný život spočívající zejména v tom, že*
 - *zanedbávají školní docházku*
 - *nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy*
 - *požívají alkohol nebo návykové látky*
 - *živí se prostitucí*
 - *spáchaly trestný čin*
 - *nebo jde-li o děti mladší než 15 let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem“*
- písm. d) „*děti, které se opakovaně dopouštějí útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte“* (Novotná, 2016, s. 40).

Vyhodnocení a IPOD (individuální plán ochrany dítěte)

Metodická příručka pro kurátory pro děti mládež (2016, s. 30-31) uvádí konkrétní nástroje a postupy práce kurátora. Když se kurátor dozví o dítěti, které by mohlo být ohrožené dle výše zmíněných zákonných podmínek, je nutné přejít k úvodnímu vyhodnocení situace dítěte. Kurátor zjišťuje současnou situaci dítěte, míru ohrožení dítěte, rodinné a osobní poměry, školní docházku, a zda se dítě dopustilo nějakého protiprávního jednání. Tyto informace obsažené v úvodním vyhodnocení získá vlastním sociálním šetřením a spoluprací s dalšími subjekty jako je škola, lékař apod. Pokud kurátor na základě těchto informací vyhodnotí, že se jedná o dítě vyžadující zvýšenou pozornost (ohrožené dítě), je nutné přejít k podrobnému strukturovanému vyhodnocení

situace dítěte a rodiny. Kurátor tedy začne cíleně a systematicky sbírat další informace o dítěti a jeho rodině, popisovat potřeby dítěte a případná rizika a postupně je vyhodnocovat. Kurátor se zaměřuje především na zjišťování příčin rizikového chování dítěte a vývoj tohoto chování, které může souviset s nedostatečně uspokojovanými potřebami dítěte i jeho rodiny. Za nejzásadnější je považováno vymezení rizik a ochranných faktorů, které umožňuje pojmenovat jak, proč a čím je dítě ohroženo. Dále je také možné zjistit zdroje pomoci při řešení nepříznivé sociální situace dítěte. Toto podrobné vyhodnocení je zcela zásadní pro vytvoření IPOD (individuální plán ochrany dítěte). Kurátor vytváří IPOD na základě podrobného vyhodnocení a vždy ve spolupráci s dítětem, pečujícími osobami a spolupracujícími odborníky. Účelem IPOD je dohodnout konkrétní postup a jasné kroky pro zlepšení situace dítěte a rodiny. IPOD je jakýsi návod, jak dosáhnout žádoucích změn a mít možnost ověřit pozitivní vývoj situace. Součástí IPOD je také stanovení odpovědných osob za realizaci konkrétních kroků či postupů a časový plán pro jejich plnění. Kurátor pak také sám rodině a dítěti, v návaznosti na vytvořeném IPOD, poskytuje sociálně-první a výchovné poradenství a zprostředkovává další formy podpory a pomoci ve formě odborného poradenství pomocí odborných poradenských a zdravotních pracovišť a jiných odborných služeb.

Případová konference

Manuál k případovým konferencím (2011, s. 9) vydaný MPSV (Ministerstvo práce a sociálních věcí) definuje případovou konferenci jako plánované a koordinované setkání všech subjektů, které představují podpůrnou síť pro dítě a jeho rodinu. Cílem setkání je výměna informací o situaci dítěte a jeho rodiny, hledání řešení a plánování společného postupu vedoucího k naplňování potřeb dítěte. Důležitým přínosem tohoto setkání je spoluúčast klienta na řešení jeho problému. Kompetence a aktivita zůstává právě v rukou dítěte a jeho rodiny. Výstupem případové konference je individuální plán péče, pro kurátora právě IPOD.

Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež (2016, s. 35) uvádí situace, kdy je kurátor ze zákona povinen případové konference pořádat.

- Před návrhem soudu na rozhodnutí o omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu.
- Před návrhem soudu na nařízení ústavní výchovy, prodloužení nebo zrušení.

- Před návrhem soudu na svěřeni dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěřeni nebo na jeho zrušení.
- Před návrhem soudu na svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho zrušení.
- Před návrhem soudu na nařízení výchovného opatření a na prodloužení trvání tohoto výchovného opatření nebo na jeho zrušení.

Sociální šetření

Za sociální šetření nebo terénní sociální práci je považován soubor všech aktivit kurátora, které jsou prováděny mimo úřad. Tyto aktivity jsou směřovány ke klientovi pomocí metod sociální práce v přirozeném prostředí klienta. Lze sem zařadit doprovod klienta na jednání s jinými institucemi (úřady práce, policie, soudy apod.), návštěvy v místě bydliště nebo kde se klient právě nachází (azylové domy apod.). Kurátor klientovi v rámci terénní práce zprostředkovává kontakt se společenským prostředím, podporuje ho při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 37).

Donucovací oprávnění kurátora

Zákon umožňuje kurátorovi při práci s klienty využít opatření, která lze označit za tzv. donucovací. Podle § 12 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí je to pravomoc uložit rodičům dítěte nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte povinnost využít odbornou poradenskou pomoc a podle § 13 odst. 1 stejného zákona je to pravomoc uložit dítěti, či jeho rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu tzv. výchovné opatření. Výchovnými opatřeními jsou napomenutí (napomenutí dítěte, rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, nebo napomenutí další osoby, která narušuje řádnou péči o dítě), dohled (prováděn a součinnosti školy a dalším institucí spolupracujících s dítětem), omezení (cílem je zabránit působení škodlivých vlivů na výchovu dítěte – zákaz určitých činností nebo navštěvování některých rizikových míst), a povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin nebo terapie (lze uložit dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu). O výchovných opatřeních může stejně rozhodnout také soud (Novotná, 2016, s. 73-80).

Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež (2016, s. 38) považuje za další donucovací prostředek také návrhová opatření, a to s ohledem na zásadní dopad, který jejich využití může mít na další život dítěte a fungování jeho rodiny i přesto, že oprávněným orgánem, který bude o jejich využití v konečném důsledku rozhodovat, je soud.

Jde o opatření na ochranu dětí podle § 14 odst. písm. b) až i) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, kdy za zvláštních podmínek je možné ze strany kurátora podat návrh soudu:

„b) na omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti anebo omezení nebo pozastavení jejího výkonu,

c) na nařízení ústavní výchovy,

d) na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy,

e) na svěření dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěření a na zrušení rozhodnutí o svěření dítěte do tohoto zařízení,

f) na svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho zrušení,

g) na nařízení výchovného opatření podle § 13a, na prodloužení doby trvání tohoto výchovného opatření nebo na jeho zrušení,

h) na přemístění dítěte do jiného zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy,

i) na pozastavení výkonu povinnosti a práva péče o dítě u nezletilého rodiče“
(Nováková, 2016, s. 88).

Aby byla intervence těmito donucovacími prostředky oprávněná, je nutné ze strany kurátora dodržet základní požadavky vhodnosti, potřebnosti a přiměřenosti. Tyto požadavky musí být vždy dodrženy současně. Kurátor by měl těchto oprávnění využívat pouze, pokud je to nezbytně nutné a všechny ostatní metody práce a použité prostředky selhaly (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 46).

Kurátor jako kolizní opatrovník

V roli kolizního opatrovníka se kurátor stává především procesním zástupcem dítěte během soudního řízení v péči o nezletilého. Do této role kurátora ustanoví soud. Tuto roli nemusí nutně zastávat kurátor, ale např. i advokát. Základní povinností kurátora jako procesního zástupce je předcházet střetu zájmů, dále hájit nejlepší zájem

dítěte a v souvislosti s tím přihlížet a brát v potaz přání a názor dítěte. Dále má kurátor jako kolizní opatrovník procesní povinnosti. Konkrétně má povinnost sdělovat dítěti průběžně informace o předmětu řízení, o provedeném dokazování, učiněných návrzích, dalších soudních jednání apod. Dále pak zjišťovat názor dítěte na předmět řízení (návrhové opatření), objasňovat dítěti důsledky vyhovění jeho názoru, osobní účast u jednání, umožnit dítěti na jeho přání osobní účast u jednání, seznámit dítě s obsahem rozhodnutí soudu a zjistit názor dítěte na uplatnění opravných prostředků (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 77-80).

Role kurátora v přestupkovém řízení

Kurátor v přestupkovém řízení disponuje samostatnými účastenskými oprávněními, není zástupce mladistvého. Kurátor má právo na vyznění o ústním jednání v prvním stupni, dále právo na oznámení rozhodnutí, může se odvolat proti rozhodnutí o přestupku v plném rozsahu (pouze však ve prospěch mladistvého, a to i proti jeho vůli) a navrhnout upuštění od výkonu zbytku zákazu činnosti (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 77-80).

Role kurátora v trestním řízení

V trestním řízení proti mladistvému má kurátor stejnou roli, jako v přestupkovém řízení. V těchto řízeních je vždy nutné, aby měl mladiství také svého obhájce. Je tedy především úlohou obhájce, aby dohlížel na zákonnost celého řízení i konečného rozhodnutí příslušného orgánu činného v trestním řízení. Úlohou kurátora je tedy hlavně koordinovat sociální práci s mladistvým a dohlížet na účelnost a přiměřenost přijatých opatření a postupů tak, aby co nejvíce odpovídaly zvláštním potřebám mladistvého a zapadaly do IPOD. Během řízení kurátor spolupracuje s Probační a mediační službou ČR, která je státním garantem restorativnosti a restorativních technik (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 83).

I v trestním řízení má kurátor jistá účastenská oprávnění upravena zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže – ZSM). Těmito oprávněními jsou:

- právo na vyrozumění o zadržení, zatčení nebo vazbě mladistvého (§ 46 odst. 2 ZSM);
- právo na vyrozumění o zahájení trestního stíhání mladistvého (§ 60 ZSM);
- účast při hlavním líčení nebo veřejném zasedání (§ 54 odst. 1 a § 64 odst. 2 ZSM);
- právo činit v průběhu řízení návrhy a dávat vyslychaným otázky; právo na závěrečnou řeč (§ 64 odst. 3 písm. b) ZSM);
- právo na doručení opisu rozsudku (§ 67 odst. 1 ZSM);
- právo na doručení opisu usnesení, proti němuž je přípustná stížnost, nebo jímž bylo trestní stíhání zastaveno nebo přerušeno, anebo věc postoupena (§ 67 odst. 2 ZSM);
- právo podat opravné prostředky, a to i proti vůli mladistvého, vždy však jen v jeho prospěch (§ 72 odst. 1 ZSM); (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 89-90).

V oblasti odpovědnosti dětí mladších 15 let za čin jinak trestný zastává kurátor zcela specifickou roli. O činu jinak trestném se jedná ve dvou stádiích – přípravné řízení a soudní řízení před soudem pro mládež. Děti mladší 15 let mají zajištěnou kvalifikovanou právní pomoc advokáta až pro stadium soudního řízení, do té doby v přípravném řízení funkci advokáta zastává právě kurátor. Jeho úlohou je především dohlížet na zákonnost postupů orgánů činných v trestním řízení a důsledné zajištění procesních práv dítěte. Nejvíce patrná je tato role kurátora u podání vysvětlení dítětem mladším 15 let, které se nachází v postavení podezřelého. Přítomnost kurátora není zakotvena na úrovni zákona jako takového, ale je upravena v závazném pokynu policejního prezidenta č. 167/2010, o činnosti na úseku mládeže (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, 2016, s. 96-97).

2 Rizikové chování u dětí a mládeže

Pokud bychom se zeptali, s jakými dětmi pracuje kurátor pro děti a mládež nebo jaká je jeho cílová skupina, většinou by pravděpodobně bylo odpovědí, že kurátor pracuje s problémovými dětmi, s rizikovou mládeží, delikventní nebo kriminální mládeží apod. V následující kapitole si tyto pojmy zkonkretizujeme.

2.1 Děti a mládež

Pro začátek je potřeba si vymezit pojmy jako dítě, mládež a mladiství. Pro účely sociálně – právní ochrany dětí, tedy i pro kurátora pro děti a mládež platí, že *„dítětem se rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“* (Úmluva o právech dítěte, 1991, online).

Z hlediska trestní odpovědnosti podle Schelleové (2004, s. 19) však dochází k dalšímu rozdělení a to na tzv. nedospělce, dítě do 15 let věku, které není trestně odpovědné a mladistvého ve věku 15 až 18, který je trestně odpovědný. V publikaci nalezneme i další kategorii a to mladého dospělého ve věku 18 až 20-24 let.

Stejně vymezení uvádí také Matoušek (2011, s. 313), který navíc vymezuje pojem mládež v souladu s mezinárodními dokumenty jako mladé lidi do 18 let věku bez vymezení dolní věkové hranice.

V Sociologické encyklopedii (2018, online) je možné také nalézt širší věkové vymezení pojmu mládež a to od 14 až 15 let, kdy končí povinná školní docházka do věku až 30 let, kdy jsou ukončeny dílčí procesy sociálního zrání u všech skupin mládeže.

Říčan (2004, s. 169-171) dle vývojové psychologie vymezuje mladší školní věk od 6 do 11 let, pubescenci od 11 do 15 let a adolescenci od 15 do 20-22 let. Říčan považuje období od 11 do 15 let za čas první lásky a označuje ho za nejdramatičtější období v životě. Dochází při něm k významným a náročným tělesným změnám jako např. růstový spurt nebo pohlavní dospívání apod. Změny probíhají také v chování a prožívání, dochází k tzv. „hormonální bouři“. Pubescenti mohou reagovat podrážděně, mívají labilní nálady a převládají negativní emoce jako rozmrzelost, nepokoj, neklid horečná aktivita nebo naopak apatie hraničící s depresí.

Období dospívání je dle Říčana (2004, str. 191) vymezováno od doby, kdy je adolescent zpravidla už tělesně vyzrálý jako muž nebo žena (žena obvykle o něco dříve), a také od doby, kdy si mladiství volí studijní nebo učební obor a připravují se na své budoucí povolání. Konec tohoto období už není možné stanovit tak jednoznačně. Vstup do pracovního procesu je individuální, jinak to má lékařka a jinak absolventka učební oboru, která jde do práce již v 18 nebo 19 letech. Také dosažení plnoletosti v 18 letech nemá dle Říčana většinou větší význam z hlediska duševní vyzrálosti. Dvacátý rok je tak uváděn libovolně a nelze ho považovat za pevnou věkovou hranici.

2.2 Riziková mládež a rizikové chování

Labáth (2001, s. 11) považuje za rizikovou mládež dospívající jedince, u kterých je následkem spolupůsobení více faktorů zvýšená pravděpodobnost, že dojde k selhání v sociální a psychické oblasti. Do kategorie mládeže zahrnuje dospívající jedince v období pubescence a adolescence tedy období mezi dětstvím a dospělostí.

Dle Matouška (2011, s. 314) jde o mládež se zvýšeným rizikem sociálního selhání, která je disponovaná k delikventnímu chování, drogové závislosti, patologickému hráčství, alkoholismu apod. Za sociální selhání považuje např. kriminální chování, předčasné ukončení povinného vzdělávání, nezaměstnanost, sebevražedné jednání, těhotenství před dosažením zletilosti apod.

Průcha (in Sobotková, 2014, s. 44) do kategorie rizikové mládeže řadí také dospívající s tzv. sociálně znevýhodněných skupin, např. jedince z dysfunkčních nebo neúplných rodin, kde není podporován jejich intelektový, mravní a emoční vývoj.

Rizikové chování

Sobotková (2014, s. 40) chápe rizikové chování jako nadřizený pojem k pojmům: problémové, asociální, delikventní, antisociální a disociální chování. Chápe ho jako rozsáhlé téma, na které je nutno pohlížet mezioborově.

Macek (in Sobotková, 2014, s. 40) definuje rizikové chování za komplexní pojem, jímž se zabývají nejen společenskovední obory, ale také obory medicínské. Pod tímto pojmem chápe „*takové chování, které přímo nebo nepřímo ústí v psychosociální nebo zdravotní poškození jedince, jiných osob, majetku nebo prostředí*“

Jedlička a kol. (2015, s. 66) označují za rizikové chování takové jednání, kterým jedinec ohrožuje sebe nebo jiné a tato újma může mít tělesnou, duševní, společenskou nebo materiální podobu. Rizikové chování dále vnímá jako alarmující představeň vzniku deviací a sociálních patologií. Za patologické jevy označuje takové formy chování, které mají relativně hromadný charakter a svými negativními důsledky zasahují společnost i svého nositele. Dále dodává, že záleží na konkrétním jedinci a jeho nejbližším okolí, zda zvládne riskantní vybočení korigovat nebo hrozící nebezpečí podcení a následně dojde k nepříznivému zvratu.

Dle Krause (2015, s. 26) lze rizikové chování v širším pojetí považovat za sociální deviaci, a to jako výraz porušení pravidla nebo odchylky od sociální normy, která je společností přijímána. Může jít tedy o nerespektování požadavků, které jsou na jedince nebo skupinu jedinců kladeny. Deviaci však nelze považovat za synonymum kriminální činnosti nebo protisociálního jednání. Trestná činnost může být jednou z forem sociální deviace a protisociálního jednání formy deviantního chování většinou provází.

Hamanová a Kubíček (in Sobotková, 2014, s. 45) považují experimentování s rizikovými způsoby chování v období adolescence do jisté míry za součást vývoje. Takové chování většinou samo s věkem odezní a ve většině případů nepřekročí hranici trestného činu. V současné době se zvyšuje počet dospívajících, kteří přijímají rizikový způsob chování, který je může i v dalším životě ohrožovat. Mladý člověk si v období adolescence neuvědomuje právní stíhatelnost svého jednání. S důsledky rizikového chování v adolescenci souvisí převážná část úmrtí v adolescenci (15 až 19 let). Důsledky takového rizikového chování pak nesou ekonomické zatížení pro celou společnost. Světová zdravotnická organizace (WHO) adolescenty považuje za samostatnou rizikovou skupinu lidí. Stanovila proto syndrom rizikového chování v dospívání (SRCH-D), který zahrnuje 3 oblasti. Tyto složky se navzájem kombinují, usnadňují společně svůj vznik a zahrnují společné příčiny: zneužívání návykových látek, negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje (maladaptace, poruchy chování, agrese,

delikvence apod.), rizikové chování v reprodukční oblasti (předčasný sex rodičovství, promiskuita a pohlavní nemoci).

Na úrovni resortu školství je několik různě závazných dokumentů, které řeší, jaké formy chování spadají do skupiny rizikového chování. Mezi hlavní dokumenty patří: Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže a Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018 (Hoferková, 2017, s. 100).

V aktuálních dokumentech Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027 a Metodickém doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže jsou uvedeny základní formy rizikového chování:

- agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie;
- záškoláctví;
- závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling;
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů;
- spektrum poruch příjmu potravy;
- negativní působení sekt;
- sexuální rizikové chování (MŠMT, online, 2020).

Sobotková a kol. (2014, s. 40-41) navíc řadí do rizikového chování také:

- lhaní (společností doposud nevnímáno jako dostatečně rizikové),
- užívání anabolik a steroidů,
- obecně kriminální jednání (především krádeže).

2.3 Rizikové faktory

Matoušek (2010, s. 267) uvádí, že vážný sociální problém v podobě rizikové mládeže se historicky objevuje až v novověku. Na vzniku tohoto fenoménu se podílejí různé společenské změny, které v posledních dvou stoletích v západním světě probíhají. Dále upozorňuje na slábnoucí vliv systému sociální kontroly např. vliv církve, sousedů, širší rodiny apod.

Matoušek (2010, s. 268-269) uvádí tři hlavní rizika pro mladého člověka:

- zvýšená zranitelnost (např. syndrom hyperaktivity, vrozená anomálie osobnosti, deficit rozumových schopností nebo komunikačních dovedností, zevnějšek apod.);
- svým chováním může ubližovat sám sobě (závislost na návykových látkách, prostituce);
- může se provinít proti ostatním lidem nebo společenským zájmům (zájmy lidí a společnosti jsou zakotveny v zákonech).

Jedlička a kol. (2015, s. 34-47) uvádí jako hlavní činitele socializace, tedy utváření jedince na jeho cestě do dospělosti: úlohu a význam rodiny, skupiny vrstevníků, školu jako socializační instituci a komunikační media.

Hroncová (in Kraus, 2015, s. 96) uvádí dva faktory, které se podílí na vzniku sociálních deviací, které souvisí s rizikovým chováním. Jsou to faktory exogenní a endogenní. K endogenním faktorům řadí zvláštnosti nervové soustavy, úrazy a nemoci, mentální retardaci duševní poruchy, vrozené vlastnosti apod. K exogenním faktorům řadí rodinné prostředí, školu, vrstevnické party a působení médií.

Autoři Walkera a Sewersona (In Vojtová, 2008, s. 72) seskupily rizika spojená s vývojem dítěte do následujících skupin: rizika spojená s osobností dítěte, rizika spojená s rodinou, rizika spojená se společností a rizika spojená se školou.

Rizika spojená s osobností dítěte

Tato rizika jsou spojená s individualitou dítěte a vážou se na jeho fyzickou, psychickou konstituci a sociální zkušenost. Do této skupiny lze zařadit:

- nedonošenost nebo nízkou porodní váhu, chronické onemocnění apod.;
- obtížný temperament, nízký intelekt, impulzivita nebo hyperaktivita;
- malé sociální dovednosti, neschopnost řešit problémy;
- nízká sebeúcta, obdiv k násilí, egocentrismus, nedostatek empatie;
- život v institucionální péči a chybějící klíčová osoba v životě;
- neschopnost prožívat štěstí, vnímat pozitivní signály a sympatie ze sociálního prostředí (Vojtová, 2008, s. 73).

Rizika spojená s rodinou

Kraus et al. (2001, s. 83-84) uvádí důležité momenty a skutečnosti, které charakterizují současnou rodinu.

- Množství funkcí rodiny převzali jiné sociální instituce.
- Změna oblasti zakládání rodiny – ztráta ritualizované podoby, sňatek není podmínkou založení rodiny.
- Snížení stability rodiny – nárůst rozvodovosti.
- Změna celkové struktury rodiny – klesá počet dětí v rodině a ubývá vícegeneračního soužití. Narůstají jednočlenné domácnosti.
- Plánované rodičovství – ubývá nechtěných těhotenství a postoje k přerušení těhotenství jsou značně liberální.
- Prodlužuje se délka života a trvání rodiny po odchodu dětí. Děti žijí s rodiči déle v domácnosti a vzrůstá socializační dosah mladé generace na starší.
- Změny v organizaci rodinného cyklu – odsun rodičovství do vyššího věku. Prarodiči se stávají stále starší osoby, které stále pracují.
- Zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v zaměstnání – zkracuje se čas trávený s dětmi.
- Přibývá manželství, kde budují kariéru oba manželé – vyšší vzdělanost, kvalifikovanost a tedy i zaměstnanost žen.

Aby došlo ke správnému vývoji dítěte, je nutné, aby rodina plnila své základní funkce. Těmito funkcemi jsou: biologicko-reprodukční funkce, sociálně ekonomická funkce, funkce ochranná (zaopatřovací, pečovatelská), socializačně výchovná funkce a funkce emocionální. V případě, že rodina funkce neplní, hovoříme o poruchách funkce rodiny (Kraus, 2014, s. 137).

Z hlediska plnění nebo neplnění základních funkcí rodiny Dunovský (in Kraus, 2014, s. 137) rozlišuje rodiny: funkční, problémové, dysfunkční a afunkční. Ve funkční rodině je zajištěn řádný vývoj jedince. V problémové rodině dochází k závažnějším poruchám některých nebo všech funkcí rodiny, ale rodina je schopna problémy řešit nebo je kompenzovat. Dysfunkční rodina ohrožuje rodinu jako celek a ohrožuje i dítě a jeho vývoj. V takovéto rodině může dojít až ke zbavení rodiče jeho rodičovských práv. Afunkční rodina přestává plnit své základní funkce. V takovém případě může rodina dítěti škodit nebo jej dokonce ohrožovat v jeho existenci. Jediným řešením je zde odebrání dítěte a umístění do náhradní rodinné péče.

Helus (2004, s. 98) spatřuje základní rizika v rodinném prostředí bez vřelosti. V rodinách, kde není dítěti zprostředkován (ukázán a vyzkoušen) vřelý vťah, je dítě vystaveno riziku, že nebude chápat a akceptovat očekávání rodičů. Právě vřelost je účinným faktorem, který sblízuje rodiče a jejich děti nejen v raném věku, ale také v období dospívání.

Matoušek (2010, s. 267) uvádí, že rodina je dnes málo stabilní, zakládána výhradně kvůli emočnímu uspokojování dospělých a mnoho dětí vyrůstá s jedním rodičem, který v mnoha případech na výchovu sám nestačí. Děti obou pohlaví mají prokazatelně větší dispozice k těžkostem v psychologickém i sociálním fungování na dlouho dobu v případě, že prožili rozvod nebo rozchod rodičů.

Stejně tak Kraus (2015, s. 108) uvádí jako jeden z rizikových faktorů pro dítě a mladistvého nepřítomnost rodičovské postavy v rodině. Pokud dojde k deviantnímu chování u dítěte či mladistvého, nejčastěji v této rodině chybí otec. V případě chlapce je problém v tom, že mu chybí adekvátní mužský vzor, se kterým by se mohl identifikovat. V případě dívek jde o to, že postrádají mužský model chování jako vzor svého budoucího partnera. Nastává pak tápání, co mohou od muže očekávat, jak s ním mají jednat apod. Důsledkem toho je oboustranné obtížné navazování vztahů a vznik problémů, které současnou rodinu provázejí.

Rizika spojená se školou

Vedle rodiny představuje škola velmi důležitou instituci, která se podílí na utváření osobnosti jedince a na jeho socializaci. Vliv některých rodin na děti stále slábne a vzrůstá vliv médií a vrstevnických skupin, které jsou také považována za mocný socializační činitel. Škola se tak stává téměř jediným prostředím, které je schopno garantovat optimální působení na jedince v souladu se zájmy společnosti. Od školy se v současnosti očekává více, než je reálné (Matoušek, 2011, s. 65).

Nástupem do školy dítě ztrácí své výlučné postavení, které do té doby mělo v rodině. Škola se k němu staví jako k jednomu z mnoha dětí a chce, aby se přizpůsobilo, ukáznilo a bylo jako ostatní děti. Zprvu je učitel pro dítě nejvýznamnější osobou ve škole, pak nabydou na významu vztahy se spolužáky a vzájemná solidarita. Učitel pak konkuruje autoritě rodičů a později také vrstevníkům.

Ve škole si děti vytváří vlastní subkulturu, na kterou jsou učitelé více či méně napojeni. V některých případech mohou být tyto skupiny zárodkem asociálních part. Jejich vzniku napomáhá neangažovanost učitele. Živnou půdou může být učitelův nezájem či agresivita např. pro šikanování. Schopnost učitele zvládat neklid, nekázeň a nezájem dětí bez poškození dobrého vztahu s učitelem a jejich vlastního sebehodnocení, může být pro vývoj dítěte kritická (Matoušek, 2011, s. 74-76).

P. Piťha (in Kraus, 2015, s. 113) upozorňuje na to, že učitelé (vychovatelé) nemají v ruce nic, čím by si mohli zjednat kázeň a pořádek. Opora v normách je minimální. Vše hovoří ve prospěch žáka nebo pro rodiče. V případě sporu se ředitel neodvážá postavit na stranu svých kolegů. Důvodem může být, že rodiče školu sponzorují, mají vlivné postavení nebo jsou ochotni spor medializovat apod. Prohledání školního batohu, vytýkání apod. je považováno za ponižování ze strany učitele. Rodiče i dítě se pak ohání Úmluvou o právech dítěte, Listinou základních práv a svobod a účinný postup je pak sofistikovaným výkladem těchto norem znemožněný.

Vojtová (2008, 74-75) uvádí následující rizika spojená se školou:

- školní neúspěch, nepřiměřené nároky, nedostatek příležitostí, pozice neoblíbeného žáka;
- nedostatečná vazba na školu;
- nevhodné kázeňské prostředky;
- škodlivé vrstevnické skupiny, agresivita přijatá jako norma;
- sociální izolace, šikanování.

Rizika spojená se společností a prostředím

Se společností, jako místem sociálního setkávání komunit a místem kulturních zážitků a vzorů souvisí řada rizik:

- špatné socioekonomické podmínky, hustota zalidnění, životní podmínky a lokalita městských částí;
- násilí a kriminalita v okolí, přijetí násilí formu akceptovatelné reakce na frustraci;
- kulturní normy, prezentace násilí v médiích;
- nedostatek podpůrných služeb;
- obchod s dětmi;

- válečné konflikty;
- sociální nebo kulturní diskriminace (Vojtová, 2008, s. 73-73).

Přirozenou formou života dětí a mládeže jsou vrstevnické skupiny. Tyto skupiny charakterizuje věková blízkost a také blízkost názorová, která spočívá v souhlasném jednání. Typicky jde o primární a neformální skupiny s bezprostředními kontakty (tváří v tvář) a silným pocitem příslušnosti ke skupině, který je vyjádřen zájmem „my“. Vrstevnické skupiny mládeže a dětí se od sebe vzájemně liší. Postupně dochází k výraznému vymaňování příslušníků skupiny z pout přímé kontroly dospělých (především rodičů) a dále dochází ke snaze ukázat svou samostatnost a dospělost. V prostředí vrstevnických skupin také dochází k základnímu procesu socializace. Dochází ke vštěpování různých životních cílů, zásad, norem, pravidel a vzorců chování. Tyto skupiny mohou nabídnout společné zážitky, možnost sebeuplatnění a pocit nezávislosti na dospělých. Daleko více než kde jinde se ve vrstevnické skupině uplatňují vztahy rovnoprávnosti. Činnost skupin probíhá převážně ve volném čase, a proto by mělo docházet ze strany rodiny k regulaci účasti v některých vrstevnických vztazích. Vlivy vrstevnických skupin se mohou projevat i v prostředí jiných institucí a jako žádoucí se často jeví intervence do těchto skupin (Kraus, 2015, s. 119).

Na rozvoj osobnosti mají vrstevnické skupiny značný negativní i pozitivní vliv. Často jde o referenční sociální skupiny a s jejími hodnotami a normami se chce daná osobnost identifikovat. Na jedné straně dochází k uspokojování psychických potřeb (relaxace, zábava, uvolnění) a na druhé straně mohou být zároveň nástrojem sociální kontroly chování svých členů Hroncová, Emmerová (in Kraus, 2015, s. 120).

Vrstevnická skupina je pro rizikovou mládež z disfunkčních rodin důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodině, kde je poskytována přiměřená míra podpory a přiměřeně vytyčené hranice dovoleného chování. Pro obě skupiny dětí však představuje vrstevnická skupina více či méně stresující nároky, protože v těchto skupinách jsou vysoké nároky na konformitu. Tyto nároky zahrnují způsob vyjadřování, vzhled, preferovanou hudbu, způsob chování k opačnému pohlaví, postoj ke škole, k práci, k rodičům, k sexu, k alkoholu, k drogám apod. Potřeba kladného přijetí vrstevnickou skupinou je u frustrovaných dětí silnější. (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 83).

Vrstevnícké party a skupiny ovlivňují především v období adolescence celkový vývoj jedince a formují jeho názory, postoje a hodnoty ve chvílích, kdy rodina i škola ztrácejí svůj zásadní vliv. Ne každá skupina musí mít závadový charakter, ale je možné říci, že tento charakter má značná část těchto skupin (Kraus, 2015, s. 123).

Matoušek, Matoušková (2011, s. 83) poukazují na to, že novodobá kriminologie se přiklání k názoru, že kriminalita mládeže je téměř vždy páchána v nejrůznějších partách. Převážně jde o neformální vrstevnícké skupiny, které mohou často vznikat oddělením se ze skupin formálních.

Jedlička a kol. (2015, s. 42-43) uvádí nový jev, který ukazuje, že klesající počet dětí v rodině dlouhodobě způsobuje výrazné zúžení příbuzenských svazků a vztahů. Z toho důvodu dochází k tomu, že minimum dětí a dospívajících jezdí na prázdniny k příbuzným nebo s nimi udržuje trvalý kontakt a následkem toho mizí možnost srovnání fungování vlastní a jiné odlišně fungující rodiny. Poslední sociologické výzkumy ukázaly, že asi polovina babiček je stále pracovně aktivní a více než třetina se odmítá věnovat výchově vnuků či vnuček. Tímto dochází k prudkému zúžení okruhu lidí, kteří mají na dítě vliv, který je nahrazen virtuálním světem literatury, počítači a jinými elektronickými napodobovací skutečností. Dochází tak k novým uspořádáním a nečekávaným vztahům ve vrstevníckých skupinách.

Nelze pominout také vliv lokálního prostředí a výskyt rizikového chování. Lokální prostředí definuje skupina lidí žijících na ohraničeném území, uznávající společné tradice, symboly a hodnoty, užívající stejných institucí a služeb, žijící v jistém pocitu sounáležitosti a vnitřní bezpečnosti a připravená konat stejné činnosti. Lokální prostředí může být děleno na městské nebo venkovské. Každé má svá specifika (Pilch, Lepalczyk, in Kraus, 2015, s. 124).

T. Pilch (in Kraus, 2015, s. 124) charakterizuje městské prostředí těmito znaky:

- Účast obyvatel a mládeže ve velkém počtu v různých cílových nebo účelových skupinách;
- převažuje konzumní přístup a povrchnost v mezilidských vztazích;
- zánik tradičních autorit a nedostatek výrazných společenských autorit;
- absence neformální společenské kontroly;
- anonymita v životě a v činnostech v dané lokalitě;
- pokles institutu sousedství;
- velká proměnlivost a rychlost změn v celém životě;

- výrazná diferenciacie v profesní struktuře a společenském rozvrstvení.

Venkovské prostředí do jisté míry T. Pilch (in Kraus, 2015, s. 124) charakterizuje v protikladech a zdůrazňuje blízkost k přírodě, nižší úroveň služeb, zachování lidové kultury, migrační tendence a významnější roli školy a učitele.

Rizika pojená s vlivem médií

O vlivu médií na socializaci především v raném věku není pochyb. Jde především o televizi a internet. Dle amerických výzkumů dítě do svých 15 let průměrně shlédne asi 10 tisíc vražd. Televize zobrazuje především fiktivní násilí v seriálech a filmech, ale přibývá případů, kdy jsou využívány reálné záznamy z přepadení bank, dopravních nehod apod. kdy pro zesílení účinku jsou ty nejdrastičtější záběry zpomalovány a je na ně upozorňováno. V odborné literatuře se dokonce objevil pojem „pondělní syndrom“ který označuje zvýšenou agresivitu dětí v základních i mateřských školách, která je vykládána jako odreagování agresivity, již jsou děti nabitě během víkendu z televize (Kraus, 2015, s. 128).

Matoušek a Matoušková (2011, s. 104) uvádí, že podle výsledků psychologických výzkumů má televizní násilí více negativních účinků u dětí, které jsou k násilnému chování disponovány. Jde o děti s dědičnými a konstitučními faktory, nezájem rodičů či nepřátelství mezi rodiči a dětmi a příslušnost ke skupinám, které sdílí deviantní normy.

Internet vstoupil do našeho života na přelomu století. Využívání internetu předčilo všechna ostatní média. Poskytuje prostor pro vzájemnou výměnu informací a aktivní komunikaci. Masová media vstoupila do života každého z nás a provázejí nás doslova na každém kroku. Ovlivňují celou společnost. Jsou zdrojem informací, ale také sugestivním nástrojem dezinformací. Mohou být přítelem i nepřítelem Internet vytváří prostor i pro deviantní chování v dalších směrech. V kyberprostoru mizí naše přirozená identita a tvoříme si novou. Je možné změnit jméno, pohlaví, věk apod. Tyto možnosti dávají příležitosti např. pedofilním uživatelům (Kraus, 2015, s. 128, 133).

Z výsledků řady výzkumů vyplývá, že telekomunikační rozhlasové a televizní společnosti si uvědomují svou moc podle svých představ a svých záměrů vytvářet mediální obraz celé společnosti (Kraus, 2015, s. 133).

2.4 Vybrané druhy rizikového chování dětí a mládeže

V této podkapitole se budu věnovat vybraným druhům rizikového chování, se kterými se kurátor pro děti a mládež v Přelouči nejčastěji ve své praxi setkává.

Záškoláctví

Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež (2016, s. 115) označuje záškoláctví za nejčastější problém, se kterým se kurátor ve své praxi setkává. Samo o sobě by však nemělo být příčinou, která vyžaduje intervenci OSPOD. Zanedbávání školní docházky se primárně týká dítěte, jeho rodičů nebo jiných osob odpovídajících za výchovu dítěte a školy. Řešení záškoláctví spadá do kompetence školy.

Průcha a kol., (2003, s. 310) charakterizuje záškoláctví jako „*Jev, kdy se žák úmyslně, bez omluvitelného důvodu a bez vědomí, popř. souhlasu rodičů nezúčastňuje vyučování a zdržuje se mimo domov. Má zpravidla souvislost se školní neúspěšností žáka*“.

Svoboda (2009, s. 73) definuje záškoláctví jako „*komplex obranného chování únikového charakteru, kdy cílem je vyhnout se subjektivně neúnosné zátěži, kterou v tomto případě představuje škola*“.

Sovák (2000, s. 410, 411) definuje záškoláctví jako „*opakovaná neomluvená absence žáka na vyučování v rozsahu desítek až stovek zameškaných hodin, aniž se žák snaží je omluvit*.“

Útěky a toulky

S útěky a toulkami se Kurátor pro děti a mládež setkává velmi často. Nejčastěji v souvislosti se školní docházkou.

V defektologickém slovníku Sovák (2000, s. 375) útěk definuje jako „*nedovolené vzdálení se dítěte, mladistvého z péče vychovávajících*“. Děti mohou útekem řešit náročné situace jako strach před trestem, neúnosné rodinné prostředí atd. U některých jedinců přechází útěky v toulavost spojenou s antisociální činností.

Klímová (1987, s. 127) charakterizuje rozdíl mezi útekem a toulkami následovně: *„Za útek je považováno nedovolené vzdálení nezletilého z uvedeného výchovného prostředí na kratší dobu. Opouštění domova bez souhlasu rodičů nebo dalších zákonných zástupců na delší dobu se zpravidla označuje jako toulky.“*

Zneužívání návykových látek

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník definuje jako návykovou látku: *„alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.“* (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, 2020, online).“

Sobotková a kol. (2014, s. 47) uvádí, že v adolescentním věku je rizikové chování nejvíce zastoupeno konzumací alkoholu, kouřením cigaret a zkušenostmi s drogami, především s marihuanou. Toto rizikové chování je například spojeno také s typem vrstevníků a se způsobem trávení volného času. Dalšími vlivy, které mohou ovlivnit užívání návykových látek, jsou rodiče (zda jsou kuřáci nebo konzumenti alkoholu), širší rodina (dobré podněty), rodinní přátelé apod., škola (preventivní programy), osobnost dítěte, dostupnost nebo nedostupnost alkoholu a drog a jejich cena, budoucí pracovní prostředí (stres, směnnost) a další vlivy jako media, kvalitní trávení volného času apod.

Dle Metodické příručky pro kurátory pro děti a mládež (2016, s. 133) v práci kurátora představuje problematika dětí užívajících a zneužívajících návykové látky dynamickou oblast vzhledem k formulování nových přístupů a metod práce s touto skupinou. Experimentování s návykovými látkami v období dospívání je možné do jisté míry považovat za přirozenou součást tohoto období vývoje a potřeby dětí testovat hranice ve vztahu ke svým rodičům, institucím, se kterými přicházejí do kontaktu, jakož i společnosti jako takové. Experimentování s návykovými látkami v podobě alkoholu či drog nemusí samo o sobě nutně vést k jeho nepřiměřenému ohrožení. Při řešení těchto případů tedy nelze postupovat tak, že jakékoliv požití nebo i opakované užívání návykových látek je samo o sobě skutečností, která by měla vést k nepřiměřenému ohrožení dítěte. Dítě disponuje značnou autonomií a soběstačností a může samo rozhodnout, zda bude své zdraví poškozovat, pokud se tím nevystavuje bezprostřednímu ohrožení života a vzniku závažné újmy.

Kriminalita a delikvence dětí a mladistvých

Jak už bylo zmíněno v kapitole 2.1, v oblasti kriminality a delikvence je nutné odlišit pojem dítě a mladiství. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže považuje ve věci trestné činnosti za dítě osobu mladší patnácti let, která v době spáchání činu jinak trestného nedovršila patnáctý rok věku a není tedy trestně zodpovědná. Pro účely tohoto zákona je za mladistvého považován ten, kdo v době spáchání provinění dovršil již patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku (Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, 2020, online).

V současnosti patří delikvence mládeže mezi hlavní kriminologická témata. V raném věku člověka existuje největší pravděpodobnost jeho nápravy a opětovné integrace do společnosti a proto je studium problémového a nezákonného chování dětí považována za velmi důležité. (Moravcová a kol., 2015, s. 13)

Trestná činnost dětí a mladistvých se od ostatních věkových skupin pachatelů liší v mnoha ohledech, což je dáno stupněm psychického a somatického vývoje, vlastnostmi, zkušenostmi i motivy k páchaní trestné činnosti. Delikvence mládeže je charakteristická následujícími znaky:

- Páchání trestné činnosti častěji se spolupachatelů a ve skupině.
- Ve většině případů je trestná činnost páchána živelně pod vlivem momentální situace (emotivní motivace převládá nad rozumovou).
- Impulsem je v řadě případů alkohol nebo jiná návyková látka, která zvyšuje agresivitu a nepřiměřené reakce.
- Příprava trestné činnosti je obvykle nedokonalá a schází prvek plánování, častá je také nedostatečná příprava vhodných nástrojů ke spáchání trestného činu.
- Trestná činnost se vyznačuje neúměrnou tvrdostí projevující se devastací, ničením předmětů a znehodnocením zařízení.
- Mladí pachatelé odcizují často předměty, které aktuálně potřebují nebo se jim vzhledem k věku líbí (např. automobily, motorky, videa, televizory, oblečení, zbraně, nože, alkohol, cigarety, léky apod.).
- Získané věci z trestné činnosti bývají rozdělovány ve skupině. Finanční prostředky zpravidla utrácejí společně. Při dělení je patrná hierarchie a podíl na spáchané činnosti (Národní informační centrum pro mládež, 2015, online).

Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež (2016, s. 173-4) uvádí, že vzhledem k tomu, že jsou důvody, životní nebo rodinné situace, kvůli kterým se děti

dopouštějí protiprávního jednání různorodé, je základem pro práci kurátora přistupovat k těmto dětem neodsuzujícím a nestigmatizujícím přístupem. Z tohoto důvodu je postupně označení jako „dětský delikvent“ nebo „dětský pachatel“ nahrazováno spojením „dětí v konfliktu se zákonem“. To daleko lépe odpovídá základnímu východisku, ze kterého stávající úprava sociálně-právní ochrany dětí vychází, i ohrožující dítě je ohroženým dítětem. Hlavním úkolem kurátora je povinnost chránit v trestním i přestupkovém řízení a také při výkonu opatření nejlepší zájem dítěte.

Agrese

Agresí se nejčastěji rozumí útočné chování chápané jako reakce na ohrožení vlastní identity. Nejčastější činitel, který se dává do příčinné souvislosti s agresí, je frustrace. Frustrace je stav, který vzniká tehdy, když okolnosti znemožňují dosažení cíle. Jiná teorie tvrdí, že agresivnímu chování se i učíme. Agresivita představuje útočné chování, které může mít verbální nebo fyzickou podobu, je vedené s úmyslem ublížit nebo poškodit jiný organismus (člověka nebo zvíře) či věc, předmět, ve kterém se projevuje nepřátelství či tendence bezohledného až brutálního sebeprosazování. Další přístup charakterizuje agresivitu jako dispozici pro agresivní chování v různých situacích. Agrese je pak označením samotného útočného jednání (Kraus, 2015, s. 140-1).

Kraus (2015, s. 141) dále připomíná, že agresivní chování má často kořeny v dětství. Lidé si v dospělosti na svých dětech, slabších kamarádech nebo podřízených v práci odreagovávají slovní či fyzické útoky, které zažili v útlém věku. Tímto vzniká začarovaný kruh spletených příčin a důsledků, ve kterém se postižený snaží slabším splatit příkoří, která v dětství utrpěl.

Šikana

Je jednou z nejčastějších forem agresivního chování v dnešní společnosti dětí a mládeže. Kraus (2015, s. 144-5) ji charakterizuje jako specifickou formu agrese a cílené jednání záměrně poškozující druhého, ponižující, ubližující mu, způsobující mu utrpení, omezování druhého a bránění mu ve výkonu činnosti, kterou chce vykonávat. Důležité je, že jde o jednání opakované a dlouhotrvající. Proces šikanování prochází fázemi, kdy první je „ostrakismus“ (vyčlenění a izolování oběti), dále fáze „přitvrzování

manipulace“ (má převážně fyzický charakter), následuje „vytváření jádra agresorů“, které se postupně rozšiřuje, a přidávají se další členové skupiny, až dochází k vrcholné fázi „totality“, kdy se celá skupina angažuje a rozdělí na „otrokáře“ a „otroky“ (ti co se postaví na stranu oběti).

3 Síť služeb pro klienty kurátora pro děti a mládež

Pro kurátory a jejich klienty je klíčová spolupráce se službami, jejichž posláním je pomoc a podpora dítěte a rodiny.

Od roku 2016 byl Ministerstvem práce a sociálních věcí realizován projekt Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí a jeho součástí byla analýza místní sítě služeb. Potřeba síťování je založena tom, že pokud na sebe jednotlivé služby navazují a jsou vzájemně koordinovány je možné s rodinou efektivně pracovat a lépe tak naplnit potřeby dítěte a rodiny (Analýza místní sítě ORP Přelouč, 2018, s. 2).

Sítí služeb se rozumí soubor institucí, organizací a dalších subjektů, které svou činností, ať formální na základě legislativní pravomoci nebo neformální, na základě svého společenského poslání, ovlivňují situaci ohrožených dětí a rodin a sídlí nebo se zaměřují na určitou konkrétně vymezenou geografickou oblast jako obec, město, region nebo kraj apod. *„Základním principem fungování sítě je partnerství, mezioborová spolupráce a případné překonávání bariér, které spolupráci brání“* (Analýza místní sítě ORP Přelouč, 2018, s. 4)

Institucemi a subjekty se rozumí: registrované sociální služby a neregistrované návazné služby, orgány samosprávy (městské a obecní úřady), školy, poradenská zařízení (pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra, střediska výchovné péče), lékaři, soudci, městská policie, Policii České republiky a další (Analýza místní sítě ORP Přelouč, 2018, s. 4).

Charita Přelouč

Charita Přelouč je ze strany kurátora jedna z nejčastěji oslovovaných organizací a pro rodiny z Přelouče a blízkého okolí je velmi důležitou. Jde o křesťanskou organizaci, která poskytuje pomoc a podporu lidem v nouzi.

Charita Přelouč provozuje více sociálních služeb, zaměřím se na následující, na které kurátor své klienty nejčastěji odkazuje a se kterými nejčastěji spolupracuje:

Podpora rodiny – sociálně aktivizační služby – posláním této služby je profesionální pomoc a podpora rodin s nezaopatřenými dětmi, které se nachází v tíživé a nepříznivé životní situaci, kterou nedokáží sami řešit. Služba se snaží přispívat k obnovení základních funkcí rodiny a její samostatnosti. Služby jsou poskytovány terénní formou v prostředí domácnosti na celém území Přelouče a okolí nebo ve vyhrazeném čase ambulantní formou v sídle organizace. Cílem služby je fungující rodina s bezpečným prostředím pro zdravý vývoj všech jejích členů. Rodinám je poskytováno základní poradenství, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti (např. vytváření rozpočtu, hledání dalších zdrojů financí, sestavení životopisu, nacvičování pracovního pohovoru, pomoc při jednání se zaměstnavateli, podpora při školní přípravě dětí), zprostředkování kontaktu se společenským prostředím (kontaktování a doprovod k lékařům, na úřady, do škol, k soudnímu jednání), sociálně - terapeutické činnosti (podpora zodpovědnosti za vlastní rozhodnutí, posilování vlastní hodnoty, hledání vnitřních a vnějších zdrojů při řešení různých životních situací, vedení ke společenským hodnotám, budování a upevňování vlastních hranic) a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí např. pomoc s vyplněním různých žádostí, pomoc navázat a rozvíjet přerušené rodinné vztahy apod. (Podpora rodiny, 2020, online).

Jakub klub a Jakub klub 18 – jde o nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Cílovou skupinou jsou v Jakub klubu děti od 6 do 15 let a v Jakub klubu 18 děti od 15 do 18 let. Posláním této sociální služby je pomáhat dětem a mládeži překonávat jejich obtížné životní situace a poskytnout jim náležitou podporu a informace pro jejich zvládnutí a dále je vést pozitivním přístupem k zodpovědnosti a sebedůvěře (Jakub klub, 2020, online).

Cílem služby je, aby děti objevily a rozvíjely své silné stránky a talent, aby využily nabídku volnočasových aktivit, zlepšily své školní dovednosti, s podporou a pomocí ze strany pracovníků zvládly svou obtížnou životní situaci lépe a pomocí preventivních programů uměly rozpoznat rizika. Mezi základní pravidla služby patří nízkoprahovost (maximální dostupnost bez časových, prostorových a finančních bariér), anonymita (není nutné uvádět osobní údaje ani jméno), rovnost, bezplatnost a osobní přístup tedy ohled na individuální potřeby uživatele (Jakub klub, online, 2020).

Středisko výchovné péče Pyramida

Kurátor pro děti mládež také velice často spolupracuje se středisky výchovné péče. V tomto případě nejde o sociální službu. Střediska jsou zřizována Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy a zajišťují preventivně-výchovnou péči pro děti, žáky a studenty s rizikem vzniku a vývoje poruch chování, přičemž poskytují svou intervenci také rodičům (zákonným zástupcům) nebo škole. Na území Přelouče žádné není, proto spolupráce probíhá s nejbližším Střediskem výchovné péče Pyramida v Pardubicích. Zaměřuje se na řešení obtížných situací, které se týkají problémového chování v domácím i školním prostředí. Zaměřuje se na pomoc dětem a rodinám a také úzce spolupracuje se školami a dalšími institucemi, které do výchovného procesu dětí a mládeže vstupují. Klientům středisko nabízí pomoc založenou na důvěře, snaze pomoci a poskytnout bezpečný prostor pro řešení aktuálních potíží (Kdo jsme, online, 2011).

SVP Pyramida poskytuje služby poradenské, diagnostické a terapeutické. Své služby poskytuje formou ambulantní péče, oddělením celodenní péče nebo internátním oddělením. Konkrétně se zaměřuje na školní neúspěšnost a záškoláctví, toulky a útěky z domova, problémy s rodinnými vztahy, nerespektování autorit, konflikty s vrstevníky, závadové trávení volného času, specifické vývojové poruchy učení, poruchy chování a děti se syndromem ADHD (Kdo jsme, online, 2011).

Poradna pro rodinu Pardubického kraje

Základním posláním poradny je poskytovat odborné psychologické poradenství a obecné a odborné sociální poradenství pro manžele, partnery, pro rodiny a pro jednotlivce při řešení jejich problémů. Cílovou skupinou jsou jednotlivci, páry nebo rodiny, které se nachází v náročné životní situaci a nedaří se jim vlastními silami za pomoci okolí krizi zvládnout. Poradna poskytuje psychosociální služby občanům v obtížných životních situacích a občanům, kteří mají problémy v osobních, partnerských a mezilidských vztazích. Záměrem je poskytovat klientům poradenskou a základní sociálně právní pomoc tak, aby řešení těchto obtížných situací zvládli a kvalita jejich života doznala pozitivních změn (Domů, online, 2012).

Jde o sociální službu, jejíž základní činnosti jsou stanovené pro tuto službu zákonem o sociálních službách. Těmito činnostmi jsou zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (Domů, 2012, online).

Laxus

Tato organizace poskytuje registrované sociální služby a také certifikované adiktologické preventivní služby. Zakládá si na tom, že klienta považují za rovnoprávného a respektovaného partnera a ne pouze pasivního příjemce služby. Snaží se zohledňovat jeho možnosti, schopnosti a vlastní rozhodnutí. Služby organizuje tak, aby osobám, které do její cílové skupiny spadají, nekladla zbytečné překážky pro jejich využití. Služby organizace Laxus snižují negativní dopady závislostního a dalšího rizikového chování na společnost (O nás, 2017, online).

Pro klienty z Přelouče je nejdostupnější a nejčastěji využívané ambulantní centrum Laxus v Pardubicích. Ambulantní centrum v Pardubicích poskytuje sociální a adiktologické služby lidem, kteří jsou ohroženi důsledky užívání nelegálních drog, alkoholu, patologického hráčství a jejich blízkým. Práce probíhá s klienty, kteří uvažují o změně svého životního stylu a rozhodují se pro abstinenci. Cílem služby je jejich zařazení do běžného života (O nás, 2017, online).

Laxus nabízí následující dílčí služby:

- Krátkodobé poradenství – jde zpravidla o 1-3 konzultace zaměřené na to, aby se zájemce zorientoval ve své aktuální situaci a získal takové informace, které mu v řešení situace pomohou a popřípadě mu také pomohou vyhledat adekvátní službu.
- Poradenství – v tomto případě jde o dlouhodobé poradenství v oblasti sociální, právní, adiktologické, osobní a rodinné. Poradenství v sobě zahrnuje soubor činností a metod jako jsou rozhovory, učení, nácviky, podpora v projevování emocí, vztahy a interakce ve skupině, jež mají za úkol odstranit potíže a jejich příčiny, vést o obnově duševního zdraví, k sebepoznání, k účinnému zvládnutí problémů a konfliktů a to v kontextu drogového problému. Mívá podobu dlouhodobého strukturovaného setkávání.

- Odkazy a zprostředkování – v tomto případě jde o předání či odkázání klienta do péče zařízení nebo instituce, která poskytuje systém specifických služeb, které reagují na aktuální potřeby klienta.
- Předání informací – jedná se o předání jasných, stručných a konkrétních informací zejména v oblastech sociálních, právních, zdravotních a adiktologických.
- Asistence a doprovod – tato služba je poskytována klientům centra, kteří o doprovod požádají, protože nemají dostatek kompetencí ke zvládnutí situace a také těm klientům, kteří při samostatném řešení svého problému opakovaně neuspěli. Jedná se nejčastěji o doprovod na úřady či odvoz do azylového či léčebného zařízení.
- Skupina - jedná se o soubor skupinových technik, aktivit a metod, které jsou koncipovány na základě skupinové dynamiky. Je určena především pro klienty, kteří využívají poradenství a alespoň dva měsíce abstinují od primární drogy/návykové činnosti. Zahrnuje techniky směřující k nastartování skupinové dynamiky, vztahů a interakcí ve skupině, podpůrné a motivační rozhovory, sdílení prožitků a zkušeností, vzájemnou podporu, konfrontaci, emoční abreakci, nácviky rolí a dovedností, sebezkušenost a posílení schopnosti zvládnání náročných životních situací v kontextu závislosti, vztahů, životní spokojenosti. V průběhu skupinové práce dochází ke změnám v náhledu na závislost, v prožívání, komunikaci a vztahu k sobě na úrovni skupiny jako modelu simulujícímu běžné prostředí. Zpravidla dochází ke zlepšení ve zmiňovaných oblastech.
- Pomoc v krizi – jde o jednorázovou konzultaci nebo krátkodobé strukturované setkávání, kdy cílem je zvládnutí aktuální krizové životní situace klienta a jeho stabilizace tak, aby dále mohl pracovat na řešení nepříznivé sociální situace (Ambulantní centrum Pardubice, 2017, online).

4 Výzkumné šetření: shodné faktory ovlivňující rizikové chování

4.1 Metodologie výzkumu

Cílem mého výzkumného šetření je zjistit, zda stejné nebo velmi obdobné druhy rizikového chování u klientů kurátora pro děti a mládež v Přelouči mohou mít stejné příčiny a v jakých konkrétních faktorech, ovlivňujících rizikové chování, se klienti shodují.

Na základě cíle výzkumu jsem stanovila základní výzkumnou otázku, kterou jsem dále rozdělila na tři dílčí otázky.

Hlavní výzkumná otázka

Je možné u klientů kurátora pro děti a mládež v Přelouči nalézt stejné rizikové faktory vedoucí k rizikovému chování?

Dílčí výzkumné otázky

Objevují se u klientů shodné rizikové faktory v oblasti rodiny a rodinného prostředí?

Objevují se u klientů shodné rizikové faktory související se školním prostředím?

Objevují se u klientů shodné rizikové faktory související s vlivem vrstevnických skupin?

Výzkumná metoda

Vzhledem k povaze mého výzkumného šetření jsem zvolila kvalitativní postup výzkumu. Gavora (2000, s. 31) charakterizuje kvalitativní výzkum jako metodu, která interpretuje zjištění ve slovní nečíselné podobě, jako výstižný, plastický a podrobný popis.

Dále jsem zvolila jednu ze základních metod v rámci kvalitativního výzkumu a to analýzu dokumentu, kterou jsem založila na analýze již existujícího dokumentu. Miovský (2006, s. 98) uvádí, že výzkumník v tomto procesu výzkumu nové zdrojové materiály ani data pro analýzu nevytváří, ale pracuje s již existujícími materiály a daty.

Miovský (2006, s. 100) dále rozděluje čtyři základní varianty analýzy dokumentů z hlediska zdrojů dat. Pro svou práci jsem zvolila variantu, kdy budu pracovat pouze s listinnými dokumenty, jejichž obsah je zachycen výhradně písmem.

Výzkumný soubor

Pro tuto bakalářskou práci jsou mým výzkumným souborem klienti kurátora pro děti a mládež spadající do správního obvodu Městského úřadu Přelouč.

Z důvodu zaměření výzkumu jsem pro výběr výzkumného souboru zvolila metodu záměrného (účelového) výběru, konkrétně záměrný výběr přes instituce. Miovský (2006, s. 138) uvádí, že touto metodou „*využíváme určitého typu služeb nebo činností nějaké instituce, určené pro cílovou skupinu, která nás významně zajímá*“.

V rámci této metody jsem se domluvila s kurátorem pro děti a mládež na výběru 5 klientů, kteří budou splňovat dvě základní kritéria. Jako první kritérium jsem stanovila délku práce kurátora s klientem. Podmínkou bylo, aby byl klient v péči kurátora alespoň 12 měsíců a bylo tedy nashromážděné dostatečné množství informací o situaci klienta. Druhým kritériem bylo samotné rizikové chování. Vybráni měli být klienti, kteří mají stejné, stejně závažné nebo obdobné dominující rizikové chování.

Metody zpracování a analýza dat

Konkrétním zdrojem dat pro mou práci je spisová dokumentace poskytnutá kurátorem pro děti a mládež v Přelouči. Výchozím dokumentem ze spisu je podrobné vyhodnocení situace dítěte, které je povinnou součástí spisu, a shrnuje nejpodstatnější informace o situaci klienta (osobní a rodinná anamnéza, rodinné prostředí apod.). Dalšími dokumenty, které spis obsahuje, a ze kterých také vychází podrobné vyhodnocení, jsou lékařské zprávy, dokumenty pro soud nebo Okresní státní zastupitelství, rozsudky soudů, oznámení a výslechy Policie ČR, zprávy a oznámení školy, záznamy OSPOD z rozhovorů s dítětem, s jeho rodiči nebo ze sociálního šetření v rodině případně návštěvě ústavního zařízení a dalších jednání.

Pro své výzkumné šetření považuji tyto dokumenty za relevantní, vhodné a dostačující. Z důvodu ochrany dat mi tyto dokumenty kurátor poskytl pouze v prostorách Městského úřadu Přelouč a také pro mé potřeby před poskytnutím dokumentů anonymizoval citlivá data jako jména, rodná čísla, data narození apod. Konkrétní jména a data narození však nejsou pro mou práci nezbytná.

Analýza kvalitativních dat je dle Miovského (2006, s. 219) považována za nejobtížnější fázi realizace. K tomu přispívá velká míra možností, jak si lze vyložit jednotlivé metody nebo velké množství variant, které vznikly vzájemnou kombinací metod. Některé názory zastávají pouze deskriptivní přístup, který má za výsledek utřídění a popis získaných dat a jiné názory chápou kvalitativní analýzu více jako umění, než vědu.

Miles a Huberman (in Miovský, 2006, s. 221) uvádí několik dílčích postupů, dle kterých je možné analýzu kvalitativních dat provádět. Pro tuto práci jsem zvolila metodu kontrastů a srovnávání – kontrastování je považováno za důležitou techniku v případě, že od sebe potřebujeme odlišit dvě identifikované kategorie a upozornit na rozdíly, které jsou mezi nimi i přesto, že mají zároveň mnoho společného. Tato metoda je použitelná a vhodná pokud např. chceme vzájemně porovnat případové studie, abychom porozuměli určitým souvislostem, vlivům apod., které jsou v případových studiích obsaženy.

4.2 Analýza dokumentů

V této části se pokusím provést analýzu dokumentů a dat, která mi byla poskytnuta kurátorem pro děti a mládež v Přelouči. Spisová dokumentace je velice rozsáhlá a proto jsem pro lepší srozumitelnost a přehlednost shrnula nejdůležitější informace a data do životních příběhů klientů. Během studia dokumentů jsem se zaměřovala především na informace související s výzkumnými otázkami, které jsem si pro tento výzkum stanovila. Z důvodů anonymizace dat jsou jména klientů fiktivní.

Kateřina, 16 let

Spis Kateřiny je na oddělení sociálně - právní ochrany dětí v Přelouči veden od r. 2016 z důvodu problémového chování. Matka tehdy sama vyhledala kurátorku, aby se poradila, jak ve výchově Kateřiny dále postupovat.

Kateřina je zdravá dívka, která nemá žádné závažné fyziologické zdravotní problémy. Několikrát byla na vyšetření na psychiatrii avšak bez určení jakékoliv psychiatrické diagnózy a medikace. Kateřina působí od 13 let starším dojmem oproti biologickému věku, její chování bývá často teatrální. Často se snaží být středem pozornosti, neuznává autority, velmi často má tendence porušovat základní pravidla chování i přes jejich dobrou znalost, má velké problémy s respektováním pravidel a dodržováním hranic. Povahu má extrovertní, je velmi společenská. Nemá problém rychle navazovat kontakty a je sociálně velmi zdatná. Kateřina má tendence vyhledávat společnost starších spolužáků a hledat si starší přátele. S vrstevníky si příliš nerozumí. Její tendence jsou orientované na budoucnost s neochotou přijímat omezení a normy adekvátní jejímu věku. Její přemýšlení se často jeví spíše naivní až infantilní se sklonem k dětskému egocentrismu se sklonem k přecitlivělosti a vztahovačnosti. Má sníženou odolnost vůči zátěži a zvýšenou dráždivost. Její reakce jsou často neadekvátní situaci až hysterické. Dle psychologických vyšetření v SVP Pyramida v Pardubicích lze u Kateřiny předpokládat organické oslabení CNS. Na podkladě oslabení CNS a rodinného prostředí se osobnost dívky vyvíjí.

Matce se Kateřina narodila v 17 letech a prvních 5 let žili společně s prarodiči. Dále má Kateřina o 2 roky mladší sestru a o 5 let mladšího bratra. Nyní matka své děti vychovává společně se svým přítelem, který není jejich biologickým otcem. Biologický otec všech 3 dětí je ve výkonu trestu odnětí svobody. Kateřina si ho pamatuje, setkala se s ním na jednání u soudu, ale na její výchově se od 5 let nepodílí. Kateřina však k němu neustále vzhlíží i přesto, že otec s ní komunikaci odmítá. S přítelem matky má Kateřina časté konflikty. Přítel matky se snaží být v rodině autoritou. Matka nemá u Kateřiny autoritu téměř žádnou. Kateřina má s matkou velmi rovnocenný vztah a neuznává žádné hranice chování vůči matce. Mezi matkou a Kateřinou dochází velice často k hádkám.

V minulosti se rodina často stěhovala. Matka s dětmi bydlela v několika azylových domech různě po republice. Se současným přítelem si v roce 2013 našli byt v Přelouči, kde žijí doposud. Do roku 2018 byla rodina závislá na sociálních dávkách. V roce 2018 absolvovala matka rekvalifikační kurz a je zaměstnána jako pečovatelka. Přítel matky pracuje ve firmě v Přelouči. Finanční situace v rodině se stabilizovala.

V roce 2013 a v roce 2016 byla Kateřina na pobytu ve Středisku výchovné péče Pyramida v Rybitví. Každý pobyt trval 8 týdnů. Důvodem pobytu bylo v obou případech především chování Kateřiny ve škole a nezvládnutí této situace v rodině. Prospěch Kateřiny byl spíše podprůměrný až velmi slabý. Kateřina velice často porušovala školní řád a nebyla schopná dodržovat téměř žádná pravidla. Ve škole docházelo také k fyzickému napadání spolužáků. K takovému napadání docházelo také mimo školu. Kateřina se neuměla chovat ani k učitelům, byla velmi drzá. Narůstal počet neomluvené absence. Z těchto důvodů měla snížený stupeň z chování. Po prvním pobytu se situace ve škole z počátku zlepšila, ale posupně docházelo opět ke zhoršení. Situace však nebyla taková, aby rodiče nebo učitelé kontaktovali OSPOD v Přelouči. Po druhém pobytu v roce 2016 nebylo znát téměř žádné zlepšení a situace i doma se nadále zhoršovala a byl tedy kontaktován kurátor pro děti a mládež. Následně došlo k případovým konferencím, výchovným komisím, vyšetřením psychologa i psychiatra. Matka nakonec podala návrh k soudu na ústavní výchovu. V listopadu 2016 byla Kateřina rozsudkem Okresního soudu v Pardubicích umístěna do Dětského domova se školou v Kostelci nad Orlicí. V Dětském domově se školou strávila Kateřina celý školní rok. Na základě zpráv dětského doma, šetření kurátora a také vyjádření matky byla Kateřině 30. 6. 2017 ústavní výchova soudem zrušena. Po celý další školní rok byla situace v rodině kurátorem sledována. Na základě zpráv školy a šetření v rodině se zdálo, že situace je v rámci schopností Kateřiny a celé rodiny stabilizovaná. Spolupráce s kurátorem byla tedy koncem roku 2018 ukončena.

V současné době chodí Kateřina do 9. třídy ZŠ v Přelouči. Od roku 2018 kurátor neobdržel o Kateřině žádnou zprávu, která by naznačovala, že v rodině nebo ve škole dochází k nějakým problémům. Na květen 2020 je však naplánováno jednání u Okresního soudu v Pardubicích o nařízení ústavní výchovy Kateřině. Tento návrh podala matka. Kurátorka o tomto návrhu nevěděla. Do té doby proběhnou šetření ve škole a v rodině.

Karolína, 17 let

Spis Karolíny je na oddělení OSPOD veden od roku 2017, kdy docházela do 9. třídy základní školy. Na oddělení se tehdy obrátili sami rodiče po ukončení pobytu Karolíny ve Středisku výchovné péče Pyramida v Pardubicích. Pro pobyt se rodiče rozhodli na doporučení ředitelky ZŠ v Přelouči, protože Karolína nedodržovala školní

řád, základní pravidla slušného chování ve škole vůči spolužákům i vůči učitelům. Začala se chovat velmi nepřátelsky a vulgárně. Měla velkou neomluvenou absenci. Došlo ke sníženému stupni z chování ve škole. I doma se její chování jevílo jako dále neúnosné a začaly se objevovat problémy s užíváním návykových látek. Karolína se také stýkala se staršími kamarády z okolních obcí a z Pardubic, kteří užívali OPL. Po ukončení pobytu ve SVP v roce 2017 začala rodina intenzivně spolupracovat s kurátorkou pro děti a mládež.

Ze zpráv školy i SVP Pyramida vyplývá, že Karolína je zdravá velmi inteligentní dívka s velkým nadáním především pro sport. Ve škole i v SVP si udržovala velmi dobrý prospěch. Projevovala velké nadání pro sport všeho druhu především pro Ragby, ve kterém ji otec velmi podporoval. Zúčastnila se dokonce několika soutěží i v zahraničí.

Rodiče jsou finančně dobře situovaní, oba pracují a mají slušný příjem. Karolína má také o 4 roky starší sestru, která má vystudovanou střední školu a žije ve vlastním domku na pozemku rodičů. Dle informací od rodičů nebyly se sestrou Karolínou nikdy žádné problémy, v současné době si vydělává a je zcela samostatná. Příbuzní rodiny se Karolíně spíše vyhýbají a to právě z důvodu jejího rizikového chování.

Dle zprávy ze SVP došlo během pobytu u Karolíně k velké pozitivní změně, ale v případě, že by s ohledem na zneužívání OPL došlo k dalším problémům, doporučilo SVP vyhledat pomoc zařízení, které se na tuto problematiku zaměřuje, např. organizace Laxus.

V roce 2017 po pobytu v SVP se zdálo, že situace se výrazně zlepšila. Karolína si uvědomila, jak jí mohou OPL ovlivňovat život, a že jí záleží na rodině. Během rozhovorů s kurátorkou byla milá a mluvila vždy rozumně. V té době bylo důležité nastavit doma Karolíně hranice chování a jasná pravidla. Bylo důležité, aby rodiče byli důslední a nebylo jim jedno, kdy, kde a s kým Karolína tráví svůj volný čas. Problémem v rodině také bylo, že Karolína byla příliš opečovávaná. Doma neměla téměř žádné povinnosti, matka uklízela i její pokoj. Stejně tak měla Karolína velmi dobrý přístup k penězům, rodiče jí nedokázali říci ne. Byla zjevná přílišná výchovná benevolence a téměř žádná autorita rodičů, především matky. Toto vše se podařilo zlepšit za pomoci spolupráce s kurátorkou a také s psychologem ze SVP Pyramida kam Karolína i nadále pravidelně docházela na udržovací konzultace. Spolupráce probíhala více jak rok a spis

byl uzavřen. Dle rodičů bylo vše v pořádku, zprávy ze školy i ze SVP byly velmi pozitivní a nebyl tedy dále důvod vést spis i nadále. Karolína nebyla považována za ohrožené dítě dle zákona o sociálně právní ochraně dětí.

V lednu 2020 však došlo k velkému zlomu. Rodiče vyhledali kurátorku znovu. Současně také začaly na oddělení SPOD přicházet zprávy od PČR o krádežích, napadení matky a o hospitalizaci Karolíny v nemocnici kvůli intoxikaci OPL. Rodiče kurátorce sdělili, že situace doma se stává v posledním roce neúnosnou. Karolína nenastoupila po ukončení ZŠ na žádnou školu a veškerý svůj čas tráví s rizikovými kamarády a hlavně se svým přítelem. Její přítel dle informací od rodičů užívá OPL i nitrožilně a již byl ve výkonu trestu a trestnou činnost i nadále páchá. Matka sdělila, že doma nachází injekční stříkačky a o dceru se skutečně bojí. Karolína však léčbu a jakoukoliv pomoc odmítá. Rodiče byli bezradní. Na denním pořádku je prý doma také Karolíny vulgární chování vůči nim.

Na domluvenou schůzku na oddělení sociálně-právní ochrany dětí s kurátorkou Karolína nepřišla, a proto bylo provedeno šetření v domácnosti. Během šetření byla Karolína doma zastižena. Ke kurátorce se chovala velmi nadřazeně a byla velmi drzá a vulgární. Sdělila, že do školy nechodí a ani nebude, že se jí nechce. O práci také nemá zájem. Není ani vedena na ÚP (úřadu práce). Na otázku, kde bere peníze na OPL a alkohol, nebyla schopná odpovědět. Řekla však, že alkohol již několikrát ukradla v obchodě v Pardubicích. Přiznala, že užívá THC, alkohol a pervitin. Připustila, že pervitin užívá i nitrožilně. Vzhledem k tomu, že Karolína odmítla jakoukoliv dobrovolnou pomoc a léčbu, byl kurátorkou podán návrh na rychlé předběžné opatření a do 24 hodin byla umístěna na základě rozhodnutí soudu do Diagnostického ústavu v Praze, kde proběhla detoxikace a následně diagnostický osmitýdenní pobyt. Tento pobyt nadále trvá.

Adriana, 16 let

Spis Adriany je na oddělení sociálně-právní ochrany dětí veden od roku 2018. Důvodem byly časté stížnosti na péči matky o své děti, návrh na určení péče a výživy a návrhy na vyšší výživného a neomluvená školní absence.

Adriana je dle zpráv kurátora a zpráv školy milá dívka. Je žákyní deváté třídy ZŠ v Přelouči a má dobrý prospěch ve škole. Je nekonfliktní a přátelská. Mnoho přátel však

ve škole nemá. Učitelé si jí moc chválí. Na svůj věk se Adriana chová velmi vyspěle a sděluje názory jako dospělý člověk.

Adriana žije pouze s matkou a dvěma malými sourozenci, kterým je 5 let a jsou to dvojčata. Adriany matka je velmi mladá, Adriana se jí narodila v 18 letech. Adriana vyrůstá bez otce. Nezná ho, nic o něm neví a ani o něj dle svých slov už nestojí. Adriany matka se s ním pouze často soudí o výživné, které otec neposílá. Její sourozenci mají jiného otce, se kterým se od narození také nevidají, nežije s nimi, pouze platí výživné. Než se matce narodila dvojčata, žila s Adrianou u svých rodičů.

Matka je vedena v evidenci ÚP, je dlouhodobě nezaměstnaná. Je finančně závislá na sociálních dávkách a výživném na dvojčata. Rodina žije v pronajatém malém bytě. Na matku jsou často podávány stížnosti, že nezvládá péči o své děti. Během šetření pracovníků OSPOD bylo zjištěno, že péči o dvojčata zajišťuje převážně Adriana. Matka často odchází pryč i na noc a děti nechává na starost Adrianě. Matka je psychicky labilní a péče o dvojčata je pro ni náročná a příliš namáhavá. Adriana svou matku zastupuje i v péči o domácnost jako je vaření, úklid apod.

Z výše uvedených důvodů začalo v posledních měsících docházet k tomu, že Adriana začala zanedbávat školní docházku. Ve škole se začala chovat odměřeně a nastaly i nějaké problémové situace se spolužáky. Později také vyšlo najevo, že Adriana se sebepoškozuje řezáním žiletkami. Později došlo k tomu, že se Adriana pokusila o sebevraždu a byla dočasně hospitalizována v nemocnici v Pardubicích. Adriana později sdělila, že doma docházelo často k hádkám a ve škole k šikaně ze strany spolužáků. Spolužáci se jí prý posmívali, že s nimi nikam nechodí, nehodí se mezi ně, nemá drahé oblečení a je pořád zalezlá doma. Začali jí dělat různé naschvály, až došlo i k fyzickému napadání. Blíže se o tom nechtěla bavit. Toto bylo řešeno také pracovníky školy přímo ve škole. Situace už byla pro Adrianu natolik těžká a neúnosná, že se pokusila o sebevraždu. Psychiatr v Pardubicích doporučil pro Adrianu pobyt na dětském oddělení psychiatrické nemocnice v Havlíčkově Brodě. Matka i Adriana souhlasily a v současné době je Adriana v Havlíčkově Brodě hospitalizována.

Matka po tomto incidentu konečně souhlasila s pomocí Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi v Přelouči. Pracovnice této služby se snaží matce pomoci s hledáním zaměstnání, hospodařením s penězi, péčí o domácnost a o děti. Matka velice těžko nese Adrianin pokus o sebevraždu a dává si za to vinu. Matka má oslabené rodičovské kompetence, ale dle pracovnic služby podpory rodiny se moc snaží, aby se Adriana mohla vrátit do stabilního rodinného prostředí.

Petra, 16 let

Spis nezletilé Petry byl veden v letech 2005 až 2012 z důvodu stanoveného dohledu soudu nad výchovou nezletilé Petry a obnoven byl v roce 2017 z důvodu zanedbávání povinné školní docházky, problémového chování Petry a útěků z domova.

První tři roky základní školní docházky Petra docházela do praktické školy v Přelouči, která však byla zrušena. Petra tak začala docházet do běžné ZŠ v Přelouči, kde byla vzdělávána podle individuálního vzdělávacího plánu, protože měla diagnostikovanou lehkou mentální retardaci. Od počátku školní docházky měla Petra problémy se školní přípravou a vztahem ke škole jako takové, tyto problémy přetrvávají do současnosti. Její prospěch byl a je velmi podprůměrný.

Díky individuálnímu plánu ve škole docházelo k tomu, že Petra velmi často měnila třídní kolektiv. Ve škole neměla přátele. Se spolužáky ani z nižších ročníků problémy neměla a i s učiteli dobře vycházela. Projevovala se mile a vstřícně.

Od počátku šesté třídy v roce 2017 začalo postupně docházet k tomu, že Petra nebyla schopná se do školy vypravit. Matka na toto nebyla schopná dohlédnout a babička, která s rodinou bydlela, neměla u Petry dostatečnou autoritu, aby jí přiměla do školy jít. Z tohoto důvodu došlo k nahlášení Petry na OSPOD a započala intenzivní práce s rodinou. Prostředky využití školou (výchovné komise, třetí stupeň z chování apod.) byly neúčinné. Dále se začala projevovat u Petry vzpurnost a flegmaticnost vůči jakémukoliv domlouvání ze strany matky, pracovníků školy i pracovníků OSPOD. Petra neměla vůbec žádný respekt vůči dospělým autoritám.

U matky byly od počátku spolupráce s pracovníky OSPOD zjevné velmi oslabené rodičovské kompetence. Spolupráci s odborníky na zlepšení situace matka od počátků velmi podceňovala a toto se projevuje doposud. Matka byla velmi nedůsledná a laxní ve výchově. Matka často střídala partnery, což vedlo k napětí v rodině i mezi dětmi. Matka se také často stěhovala, než se zabydlela v Přelouči. Z těchto důvodů jí byl v minulosti nad nezletilými dětmi stanoven soudní dohled. Dalším důvodem byl také nízký věk matky, když se Petra narodila. Matce bylo pouhých 16 let. Matka společně s Petrou žila několik let u prarodičů. Po smrti dědy s nimi zůstala babička, která žije s rodinou doposud.

Matka Petry zameškanou školní docházku často omlouvala a její absenci kryla, protože se bála vlastního postihu. K zameškávání docházky také přispívalo to, že matka byla nezaměstnaná, babička byla doma v invalidním důchodu a 3 mladší sourozenci byli doma a nedocházeli ani do mateřské školy. Petra byla tedy jediná, která měla ráno odcházet z domu.

Rodina ve složení matky, babičky, Kristiny a 3 mladších sourozenců ve věku 4, 3 a 1 rok žije v malém dvoupokojovém bytě. Všechny děti mají jiného otce. Petra svého otce zná, ale od narození s ním nevyrostá a její mladší sourozenci to mají stejně. Matka je závislá na sociálních dávkách. Do rodiny dojíždí služba SAS (sociálně aktivizační služba) pro rodiny s dětmi Charita v Přelouči. Výsledky však nejsou doposud příliš znatelné.

Problémy s absencí a chováním Petry byly intenzivně řešeny ve spolupráci se Střediskem výchovné péče Pyramida v Pardubicích, se školním psychologem, kurátorem pro děti a mládež, službou Podpora rodiny a pedagogicko-psychologickou poradnou. Výsledky se však nedostavovaly. Začalo se navíc zhoršovat Petry chování vůči učitelům i doma vůči matce a babičce. Petra se začala toulat a utíkat z domu ke starším kamarádům. Na doporučení psychologa ze SVP Pyramida byl Petře v pololetí 6. třídy doporučen dobrovolný osmitýdenní pobyt v SVP. Matka s tímto souhlasila a služba SAS v Přelouči nabídla matce podporu s financováním tohoto pobytu. Petra se pobytu zalekla a celý měsíc do školy docházela bez absence a její chování se výrazně zlepšilo. Matka tedy od záměru dobrovolného pobytu v SVP ustoupila i přesto, že byla odborníky varována, že Petry chování může být pravděpodobně pouze účelové. Když hrozba pobytu v SVP pominula, změnilo

se chování Petry zpět k horšímu. Do konce školního roku se již nepodařilo zajistit místo v SVP a matka odmítala pobyt v jiném zařízení v jiném okrese nebo kraji.

Petry chování se postupně zhoršilo natolik, že matka péči o Petru už nezvládala a sama nechala Petru umístit na dobrovolný pobyt do ZDVOP (zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc) v Holicích. Petra byla v tomto zařízení umístěna do konce školního roku a poté byla přes prázdniny doma na dlouhodobé dovolence. S matkou i Petrou kurátor pro děti a mládež a také další odborníci po celou dobu pobytu pracovali tak, aby došlo ke zlepšení rodinné situace a Petra zůstala u matky a od září 2018 nastoupila zpět do školy v Přelouči

S matkou i Petrou byla velmi komplikovaná spolupráce. Matka se pravidelně nedostavovala na sjednaná setkání a spolupráci s odborníky podceňovala. Od září 2018 nakonec Petra opět nastoupila do ZŠ v Přelouči a pobyt ve ZDVOP byl ukončen. Během prvního pololetí 7. třídy Petra chodila do školy, jak měla. Dle matky došlo ke zlepšení rodinných vztahů, především vztahů s matkou. Ze zpráv školy vyplývalo, že Petra do školy dochází a případnou absenci má omluvenou a odůvodněnou lékařem. Ve druhém pololetí došlo k tomu, že se celá rodina musela přestěhovat do Pardubic. Po tomto stěhování a změně ZŠ se situace s docházkou a problémovým chováním začala opět opakovat. Matka nakonec podala návrh k soudu na umístění Petry do ústavního zařízení a kurátor pro děti a mládež tento návrh podpořil. Soud rozhodl o umístění Petry do DDŠ v Chrudimi do ukončení školní docházky. Petra je v DDŠ Chrudim umístěna až doposud.

Umístění Petry je v současné době problematické. Petra je na útěku. V DDŠ stráví vždy pouze pár dní a poté uteče. Několikrát bylo zjištěno, že Petra utíká k matce nebo ke kamarádům, kteří jí kryjí. V současné době se řeší, že ústavní výchova Petry neplní svůj účel a hledá se jiné řešení na zlepšení její situace.

Lída, 17 let

Spis nezletilé Lídy je oddělením sociálně-právní ochrany dětí od roku 2003. Od roku 2003 do roku 2010 byl nad nezletilou stanoven soudní dohled nad výchovou. V roce 2017 byl spis obnoven z důvodu zanedbávání povinné školní docházky a rizikového chování ve škole.

Lída je z úplné rodiny. Lída se rodičům narodila, když matce bylo teprve 16 let. Matka v té době žila u svých rodičů až do dovršení zletilosti. Poté o 2 roky déle začali žít společně s otcem Lídy.

Lída má ještě o 10 let mladší sestru. Rodina je dlouhodobě závislá na sociálních dávkách. V krátkodobých obdobích pracuje pouze otec. Rodina žije v Přelouči v pronájmu malého rodinného domku. S rodinou dlouhodobě spolupracuje SAS (sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi) Charita v Přelouči.

Lídě byla v předškolním věku diagnostikována lehká mentální retardace, a proto po zrušení praktické ZŠ v Přelouči byla zařazena do běžné ZŠ, kde byla vzdělávána dle individuálního plánu. Po zařazení do běžné ZŠ nastali u Lídy problémy s docházkou. Lída se ve škole necítila dobře, protože byla vyčleňována z kolektivu. Na některé předměty docházela do nižších ročníků. Nastávaly situace, kdy měla připravenou jinou práci než ostatní spolužáci a někdy na ní učitelé zapomněli a nepředvídatelně jí přeřazovali do jiné třídy. Její prospěch byl podprůměrný. Měla problém najít si ve škole kamarády. Tyto problémy vyvrcholily v 8. třídě, kdy téměř přestala do školy chodit úplně. Měla díky tomu snížený stupeň z chování. Rodiče se snažili její absenci omlouvat. Když bylo prokázáno, že její absenci kryjí, škola podala podnět k trestnímu stíhání za zanedbávání povinné školní docházky. Za toto byli rodiče podmíněně odsouzeni a bylo jim uděleno napomenutí.

V posledním roce školy se situace opakovala. Tentokrát se rodiče opravdu snažili docházku dcery zajistit. Otec pravidelně doprovázel Lídu do školy a čekal před školou, aby si byl jistý, že neodešla. Lída se někde ve škole schovala a po nějakém čase ze školy stejně odešla. Její docházku se nedařilo uhlídat.

Lídy vztah ke škole a vzdělání ovlivňoval i postoj jejích rodičů. Oba rodiče měli pouze základní vzdělání a sami nepovažovali školu za důležitou a nezbytnou. Oba rodiče nepracovali. Jejich snaha zajistit docházku dcery pramenila pouze ze strachu o vlastní beztrestnost. Sama Lída během rozhovorů s pracovnící SAS Charita i s kurátorkou sdělila, že rodiče nejsou vzdělaní, nepracují, a přesto se zvládají o rodinu postarat. Svou budoucnost si tedy představovala obdobně. Po ukončení ZŠ nepovažovala odborné vzdělání za důležité a potřebné. Další vzdělání odmítala.

Z podnětu školy došlo k dalšímu trestnímu oznámení o zanedbávání povinné školní docházky a k dalšímu soudnímu jednání. Lída u soudu slíbila, že bude do školy chodit, protože nechce, aby rodiče byly ve vězení. Toto soudní jednání na ni udělalo dojem, proto opravdu do školy v rámci svých možností docházela a ukončila tak 9. třídu.

Vedle problémů s docházkou docházelo k tomu, že ve volném čase se Lída toulala po městě a stýkala se s cizinci, kteří bydlí v Přelouči na ubytovnách a v Přelouči pracují. Ze stran odborníků byla poučována o bezpečném sexuálním životě. I přesto se stalo, že v 15 ti letech v roce 2018 otěhotněla. Sdělila pouze, že otcem dítěte je nějaký cizinec. Rodiče ji přesvědčili, aby podstoupila interrupci.

Po ukončení základního vzdělání se nepodařilo Lídu přesvědčit k dalšímu odbornému vzdělání. Byla tedy motivována k hledání práce nebo brigády. Ani toto se nepodařilo. Lída je po vzoru svých rodičů v evidenci úřadu práce a o práci nejeví zájem. V současné době je opět těhotná. Otec dítěte je cizinec z přeloučské ubytovny. Dítě je rozhodnutá si nechat. Otec dítěte chce vést s Lídou společnou domácnost, všichni bydlí u rodičů Lídy. S rodinou i nadále pracuje SAS Charita v Přelouči a kurátorka pro děti a mládež.

4.3 Ověření výzkumných otázek

Na začátku mého výzkumného šetření jsem si položila otázky, na které se pomocí životních příběhů klientů kurátora pro děti a mládež nyní pokusím odpovědět.

Oblast rodiny a rodinného prostředí

Pro zjištění informací k této oblasti jsem si položila otázku, zda se objevují u klientů shodné rizikové faktory v oblasti rodiny a rodinného prostředí. Z výše uvedených příběhů vyplývá:

- 3 klientky z 5 jsou z neúplných rodin. Výchovu zajišťuje v těchto případech pouze matka. Výchovný vliv otce zde chybí.
- Ve 4 případech se klientky narodily velmi mladým matkám před dovršením zletilosti. Průměrný věk matek v těchto 4 případech je 16.75 let.
- Ve 4 případech žily matky společně s dětmi nějakou dobu u svých rodičů.
- Ve 4 z 5 případů jde o sociálně slabé rodiny, kdy jsou rodiče nezaměstnaní, závislí na sociálních dávkách a alimentech.
- Ve 4 případech se jednalo o nejstarší děti v rodině. Toto samo o sobě nemusí být samozřejmě rizikovým faktorem. Může to však ovlivňovat množství pozornosti, kterou rodiče svým dětem věnují. Minimálně v 1 případě bylo zjevné, že problémy, se kterými se klientka potýkala, přímo souvisely s péčí o mladší sourozence.
- Ve všech případech docházelo k nevhodnému výchovnému vedení. Jednalo se o nedůslednou výchovu s příliš volnými nebo žádnými pravidly a povinnostmi. Ve 4 případech rodiče podceňovali spolupráci s odborníky a spolupracovali pouze účelově.

Školní prostředí

Tohoto tématu se týká má otázka, zda se u klientů objevují shodné rizikové faktory související se školním prostředím. Zde je možné uvést následující faktory, které souvisí se školním prostředím a rizikovým chováním:

- U všech klientek byla zjištěna neomluvená absence. V jednom případě byli rodiče opakovaně souzeni za zanedbávání povinné školní docházky.
- 3 klientky z 5 měly podprůměrný prospěch. 2 klientky byly vzdělávané dle individuálního plánu pro praktické školy.
- 4 klientky měly snížený stupeň z chování a to z důvodu neomluvené absence a 3 klientky primárně z důvodu nevhodného chování vůči učitelům i spolužákům.
- U 3 klientek došlo ke změně školního prostředí přestupem na jinou školu nebo z důvodu stěhování.

- U 2 klientek došlo k umístění do dětského domova se školou. To pro ně znamená jiný třídní kolektiv, jiní vyučující a zcela jiné výchovné prostředí.
- 3 klientky byly na doporučení školy kvůli svému chování na pobytu ve Středisku výchovné péče Pyramida. Jedna klientka dokonce opakovaně.
- 2 klientky, které ukončily základní školní docházku, nepokračují v žádném dalším odborném vzdělávání. U dalších 2 klientek lze očekávat stejnou situaci.

Vrstevnícké skupiny

S vrstevníckými skupinami souvisí má třetí dílčí otázka. Objevují se u klientů shodné rizikové faktory související s vlivem vrstevníckých skupin? Touto problematikou se spisy konkrétně nezabývají nebo pouze okrajově. Nebylo možné z nich vyčíst konkrétní závěry. Došla jsem pouze k těmto závěrům:

- U klientek nebylo zmíněno žádné konkrétní, silné nebo trvalejší přátelství. Všechny klientky se orientovaly na starší kamarády a mezi vrstevníky mnoho přátel neměly nebo pro ně nebyly nijak výrazní. Toto může být zapříčiněno častou změnou třídního kolektivu, stěhováním nebo životním stylem.

Shrnutí výsledků

Z výše uvedených výsledků považuji za nejdůležitější a nejzásadnější vliv rodiny a rodinného prostředí. Domnívám se, že rodinné stabilní prostředí je jeden z nejdůležitějších faktorů, který ovlivňuje jedince od raného dětství a dále po celý život. Z uvedených příběhů je poměrně jasné, že problémy ve škole a s navazováním bezproblémových vrstevníckých vztahů vycházejí právě z rodinného prostředí.

Kromě dvou případů šlo o neúplné rodiny a ve čtyřech případech rodiny neplnily své základní funkce. Rodiče, v našem případě především matky, měli výrazně oslabené své rodičovské a výchovné kompetence. Nedokázali dát svým dětem pozitivní vzor chování a tu nejcennější motivaci pro jejich chování. Tyto děti poté často přebírají zlovyky svých rodičů a jejich životní styl.

S životním stylem a postoji rodičů velmi souvisí vztah těchto dětí ke škole. Když pro rodiče škola není důležitá, sami nemají odborné vzdělání, těžko lze očekávat, že děti budou ke vzdělávání motivované. Dítě je v těchto případech jediný člen domácnosti, který musí ráno vstávat, jít do školy a plnit si své povinnosti. To působí spíše demotivačně. Škola se může snažit děti motivovat a pozitivně na ně působit, ale pokud je to v rozporu s výchovným stylem rodičů, moc toho nezmůže.

Dále je důležité upozornit, že těchto pět klientů nelze považovat za reprezentativní vzorek. Výše uvedené výsledky nelze obecně vztáhnout na všechny klienty kurátora pro děti a mládež.

Doporučení pro praxi

Vzhledem k tomu, že problematika rizikového chování dětí a mládeže je mi velmi blízká a mám praktické zkušenosti díky zaměstnání v tomto oboru, dovoluji si tvrdit, že kurátor pro děti a mládež ve většině případů, když začíná s dítětem pracovat, toho už tolik nezmůže. Problém je často už tak závažný a rozsáhlý, že je snahou, aby se dále nezhoršoval a v rámci možností se alespoň stabilizoval.

Jako důležitou vnímám oblast prevence na školách a v rodinách. Z mého pohledu by měla být více propracovaná a zaměřovat se více na práci s rodinou a rodinu samotnou. Dále by se také školy mohly zaměřit na spolupráci s dalšími institucemi, jako je např. SVP Pyramida. Smysl této spolupráce vidím v tom, že by rodiče a děti mohli být pozitivně ovlivňováni už od první třídy. S tímto souvisí i osvětové přednášky pro rodiče.

5 Závěr

Cílem mé práce bylo popsat práci kurátora pro děti a mládež, popsat problematiku jeho klientů a v empirické části zjistit konkrétní faktory, které ovlivňují problémové chování konkrétních klientů. Cíl, který jsem si vytyčila, považuji za splněný.

Ze spisové dokumentace konkrétních klientů, která mi byla poskytnuta kurátorem pro děti a mládež, jsem vytvořila stručné životní příběhy. V těchto příbězích, jsem se snažila nalézt společně faktory, které ovlivňují problémové chování těchto klientů. Z výsledků, které vyšly najevo, je patrné, že největší vliv na vznik problémového chování dětí a mládeže, které vyžaduje zainteresování a zásah kurátora pro děti a mládež, je vliv rodinného prostředí. Kromě jednoho případu šlo o rodiny s nestabilním rodinným prostředím a zázemím, kdy tyto rodiny často neplnily své základní funkce. Jak jsem již uvedla ve shrnutí výsledků, domnívám se, že zde většina dalších problémů začíná. Výchovný styl rodičů, materiální zabezpečení a stabilní rodinné prostředí, to vše ovlivňuje školní prostředí a schopnost navazování bezproblémových vrstevnických vztahů u zkoumaných klientů.

Jak bylo také zmíněno, není možné tyto výsledky zobecňovat a vztahovat na všechny klienty kurátora pro děti a mládež. Každý klient má svůj vlastní příběh ovlivněný nejrůznějšími událostmi v životě. V práci jsem se zaměřila pouze na 5 klientů z mnoha.

Problémové mládeže přibývá a ke kurátorovi pro děti a mládež se většinou klienti dostávají až v době, kdy jsou jejich problémy závažné a dlouhotrvající. Nejčastěji jde o klienty druhého stupně ZŠ a starší. S klienty je pak práce velmi náročná. Samotní klienti i jejich rodiče často spolupracují pouze účelově a v horším případě spolupráci úplně odmítají a kurátor zde působí jako represivní činitel. V případě mnoha klientů také často dojde k tomu, že než dojde ke zlepšení nebo vyřešení situace, klient dosáhne zletilosti a kurátor ztratí svůj vliv. Lze si pouze domýšlet, jaký poté klienti žijí svůj život. Proto tuto práci považuji za přínosnou a to z hlediska možného zamyšlení nad včasnou prevencí ze stran více institucí.

Práce je určena všem, kteří se danou problematikou zabývají i laické veřejnosti. Domnívám se, že vše je popsáno srozumitelně. Práce bude také poskytnuta oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Přelouči, které mi poskytlo potřebnou podporu při vypracování této bakalářské práce.

Seznam použité literatury

Monografie

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 228 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-888-0.

JEDLIČKA, Richard a kol. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Vydání 1. Praha: Grada, 2015. 544 stran. Psyché. ISBN 978-80-247-5447-5.

KRAUS, Blahoslav et al. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 157 s. Recenzované monografie; 44. ISBN 978-80-7435-411-3.

KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 210 stran. ISBN 978-80-7435-575-2.

LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potenciálních změn*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. Studijní texty; sv. 19. ISBN 80-85850-66-4.

MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ, Hana. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Vydání první. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. 166 stran. ISBN 978-80-246-3336-7.

MATOUŠEK, Oldřich, ed., KODYMOVÁ, Pavla, ed. a KOLÁČKOVÁ, Jana, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. 351 s. ISBN 978-80-7367-818-0.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.

MORAVCOVÁ, Eva a kol. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2015. 231 s. ISBN 978-80-7387-860-3.

PÖRTNER, Marlis. *Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 175 s. ISBN 978-80-7367-582-0.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: [vývojová psychologie]: přepracované vydání*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006, ©2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7.

SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3.

SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 147 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4042-3.

SOVÁK, Miloš a kol. *Defektologický slovník*. 3., upr. vyd. Jinočany: H & H, 2000. 418 s. ISBN 80-86022-76-5.

SVOBODA, Mojmir, KREJČÍŘOVÁ, Dana a VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. 791 s. ISBN 978-80-7367-566-0.

VOJTOVÁ, Věra. *Kapitoly z etopedie I. Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 136 s. ISBN 978-80-210-4573-6.

Sborníky

HOFERKOVÁ, Stanislava. *Rizikové chování dětí a mládeže v českých výzkumech*. In: RASZKOVÁ, Tereza a ŠPRÁCHALOVÁ, Lucie, eds. *Acta sociopathologica IV: Ohrožení dítěte v kontextu společenských změn*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2017. s. 97-108. ISBN 978-80-7435-666-7

Metodické materiály, příručky a další publikace

KLÍMOVÁ, Marta aj. *Teorie a praxe výchovného poradenství: celost. vysokošk. učebnice pro stud. skupiny stud. oborů učitelství na pedagog. a filozof. fakultách*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. 260 s. Učebnice pro vys. školy.

Manuál k případovým konferencím. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. 42 s. ISBN 978-80-7421-038-9.

MPSV, *Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež*, In: Společnost sociálních pracovníků ČR [online]. 2016 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/metodicka_prirucka_pro_kuratoty_pro_deti_a_mladez.pdf.

MPSV, Vitáčková P. *Analyza místní sítě ORP Přelouč*. In: Právo na dětství [PDF - online]. 2018 [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/analyza-mistni-siteorpprelouc/>.

Legislativa a legislativní dokumenty

NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5.

Úmluva o právech dítěte, In: *Unicef ČR* [online]. 1991 [cit. 2019-12-20]. Dostupné z: https://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/umluva_o_pravech_ditete-plne_zneni.pdf.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2020 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2020 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

Internetové zdroje

Charita Česká republika. *Jakub klub*. In: Charita Česká republika [online]. 2020 [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://prelouc.charita.cz/jak-pomahame/jakub-klub/>.

Charita Česká republika. *Podpora rodiny*. In: Charita Česká republika [online]. 2020 [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://prelouc.charita.cz/jak-pomahame/podpora-rodiny/>.

Laxus. *Ambulantní centrum Pardubice*. In: Laxus [online]. ©2017 [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://www.laxus.cz/centra/ambulantni-centrum-pardubice/>.

Laxus. *O nás*. In: Laxus [online]. ©2017 [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://www.laxus.cz/>.

Národní informační centrum pro mládež. *Kriminalita a delikvence - Charakteristika*. In: Národní informační centrum pro mládež [online]. 2015 [cit. 2020-01-10]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>.

NEŠPOR, Zdeněk R. Mládež. In: Sociologická encyklopedie [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2018 [cit. 2019-12-09]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/MI%C3%A1de%C5%BE>.

Poradna pro rodinu pardubického kraje. *Domů*. In: Poradna pro rodinu Pardubického kraje [online]. ©2012 [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <http://poradnapardubice.cz/>.

SVP Pyramida. *Kdo jsme*. In: SVP Pyramida [online]. ©2011 [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://svppyramida.cz/index.html>.